

**university of
 groningen**

**faculty of behavioural
 and social sciences**

Voor elke kleuter een passende plek?

Besluitvorming rondom doorverwijzing van regulier basisonderwijs naar speciaal (basis)onderwijs in de kleuterklas

A suitable place for every kindergartner?

Decision-making regarding referral from regular primary education to special (primary) education in kindergarten

Student: A. Brinks (s3772527)

Begeleider: dr. M. Hingstman
Tweede beoordelaar: prof. dr. M.J. Warrens

Rijksuniversiteit Groningen
Faculteit der Gedrags- en Maatschappijwetenschappen
Masterthesis Onderwijswetenschappen, Onderwijsinnovatie
Januari 2024

Samenvatting

Met de invoering van passend onderwijs in 2014 wil de overheid bereiken dat elk kind een plek krijgt op een school die past bij zijn/haar ondersteuningsbehoefte. Wanneer intensieve begeleiding nodig blijkt, die een reguliere basisschool niet kan bieden, gaat het kind naar het speciaal (basis)onderwijs (Ministerie van OCW, 2021d). De criteria voor een toelaatbaarheidsverklaring voor het s(b)o bepaalt het samenwerkingsverband zelf, waardoor deze per samenwerkingsverband verschillend zijn. Hierdoor ligt er een grote verantwoordelijkheid bij leerkrachten en intern begeleiders die met het doorverwijzingsproces te maken hebben.

Verschillende factoren blijken van invloed te zijn op de doorverwijzing, waaronder sekse, gedrag en opleiding van ouders (Smeets, 2007; Van Gennip et al., 2007). In dit onderzoek wordt onderzocht welke afwegingen leerkrachten en intern begeleiders maken om een kleuter wel of niet door te verwijzen naar het speciaal (basis)onderwijs. Dit is gedaan door middel van semigestructureerde interviews met zeven kleuterleerkrachten en acht intern begeleiders. In elk interview zijn drie fictieve casussen voorgelegd, die gaan over kleuters met verschillende leer- en/of gedragsproblemen en ouderfactoren.

Uit de resultaten is gebleken dat de respondenten in hun keuze met name afwegingen maken op basis van de veiligheid, gedrag en welbevinden van het kind. Vervolgonderzoek naar samenwerkingsverbanden is noodzakelijk om een vollediger beeld te krijgen van het doorverwijzingsproces en de keuzes die daarin gemaakt worden.

Inleiding

Elk kind moet de kans krijgen om zich optimaal te kunnen ontwikkelen. Met deze insteek is in 2014 passend onderwijs ingevoerd in Nederland (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap [OCW], 2022). De overheid wil hiermee bereiken dat elk kind een plek krijgt op een school die past bij zijn/haar ondersteuningsbehoefte. Het streven is dat een kind naar een reguliere¹ basisschool gaat als dit mogelijk is. Echter wanneer intensieve begeleiding nodig blijkt, die een reguliere basisschool niet kan bieden, gaat het kind naar het speciaal (basis)onderwijs (Ministerie van OCW, 2021d). Het speciaal basisonderwijs (sbo) is er voor basisschoolleerlingen die zich niet optimaal ontwikkelen in het reguliere onderwijs en waarbij sprake is van lichtere problematiek dan in het speciaal onderwijs (so). Het speciaal basisonderwijs kan dan ook gezien worden als een tussenvorm tussen het regulier en speciaal onderwijs (Ministerie van OCW, 2022). Het speciaal onderwijs bestaat uit vier clusters. Cluster 1 is voor blinde en slechtziende kinderen. Naar cluster 2 gaan dove en slechthorende kinderen of kinderen met een taal-spraakontwikkelingsstoornis. Cluster 3 is voor kinderen met een lichamelijke en/of verstandelijke handicap en langdurig zieke kinderen. Kinderen met psychische stoornissen en ernstige gedragsproblemen gaan naar cluster 4 (Ministerie van OCW, 2021a).

Ouders kunnen hun kind aanmelden bij een school naar keuze, zowel regulier onderwijs als s(b)o. De school onderzoekt of ze het kind een passende plek kunnen bieden (Ministerie van OCW, 2021b). De mogelijkheid bestaat dat kinderen gelijk op het s(b)o starten, bijvoorbeeld blinde kinderen in cluster 1. Het huidige onderzoek richt zich op kinderen die starten op een reguliere school en die na een bepaalde tijd worden doorverwezen naar het s(b)o. Om een leerling door te verwijzen naar het s(b)o vraagt de school een

¹ Hoewel de term 'regulier onderwijs' formeel gezien wordt gebruikt voor zowel basisonderwijs als speciaal basisonderwijs, wordt in het dagelijks taalgebruik deze term vrijwel uitsluitend gebruikt voor een 'gewone' basisschool. In deze thesis wordt met de term 'regulier basisonderwijs' of 'reguliere basisschool' het 'gewone basisonderwijs' bedoeld, dus geen speciaal basisonderwijs.

toelaatbaarheidsverklaring (TLV) aan bij het samenwerkingsverband. Alle Nederlandse scholen voor primair onderwijs (po) zijn aangesloten bij een samenwerkingsverband passend onderwijs, dat wordt gevormd door schoolbesturen binnen een regio (Ministerie van OCW, 2022). Binnen een samenwerkingsverband maken scholen afspraken over welke leerlingen doorverwezen worden naar het s(b)o. Of een leerling in aanmerking komt voor cluster 1 of 2-onderwijs, wordt door deze scholen zelf bepaald. Deze scholen zijn namelijk landelijk georganiseerd. Cluster 3 en 4-scholen en sbo-scholen zijn aangesloten bij een samenwerkingsverband, dat beslist of de leerling wordt toegelaten (Ministerie van OCW, 2021a). Behalve de eis dat er in een TLV advies moet worden opgenomen van twee deskundigen, bijvoorbeeld een orthopedagoog en kinderpsychiater, zijn er voor de toelating tot het s(b)o geen landelijke richtlijnen. De criteria en procedure voor het afgeven van een TLV bepaalt het samenwerkingsverband zelf (Ministerie van OCW, 2022). Volgens de Inspectie van het Onderwijs (2023) laat de wet veel ruimte voor samenwerkingsverbanden en schoolbesturen om passend onderwijs te organiseren naar eigen visie en regionale kenmerken. Deze vrijheid is mede bedoeld om keuzes te maken die passend zijn voor de extra onderwijsbehoeften van leerlingen in een bepaalde regio. De afspraken hierover legt het samenwerkingsverband vast in een ondersteuningsplan, waar de Inspectie toezicht op houdt (Inspectie van het Onderwijs, 2023). Dit resulteert erin dat er per samenwerkingsverband verschillende visies, afspraken, criteria en procedures zijn met betrekking tot het wel of niet doorverwijzen van een leerling naar het s(b)o. Hierdoor ligt er een grote verantwoordelijkheid bij professionals die met deze keuze van wel of niet doorverwijzen te maken hebben. In de context van het huidige onderzoek betreffen de professionals (kleuter)leerkrachten en intern begeleiders (ib'ers), aangezien zij het dichtst bij het kind en de ouders staan. Daarbij zoeken zij samen, en in overleg met het samenwerkingsverband, naar mogelijkheden om leerlingen het beste te ondersteunen (Ministerie van OCW, 2022). De intern begeleider is de centrale

persoon binnen de school op het gebied van leerlingenzorg. De intern begeleider is onder andere verantwoordelijk voor zorgtrajecten, begeleiding en advies van leerkrachten en het voeren van gesprekken met ouders en externe instanties zoals jeugdzorg (Van Gennip et al., 2007).

De gevolgen van een doorverwijzing naar het s(b)o kunnen positief of negatief zijn. Bijvoorbeeld wanneer men een beslissing maakt over het behouden van een leerling met (ernstige) gedragsproblemen in het regulier onderwijs of het doorverwijzen van deze leerling naar het s(b)o. In het reguliere onderwijs zou de omgang met kinderen zonder gedragsproblemen de sociale vaardigheden van een kind met gedragsproblemen kunnen stimuleren. De omgang met kinderen met gedragsproblemen in het s(b)o zou juist leiden tot verergering van gedragsproblemen (Snyder et al., 2010; Dodge et al., 2006). Aan de andere kant blijken leraren in het regulier onderwijs vaak handelingsverlegen in de omgang met kinderen met gedragsproblematiek (Van Grinsven & Van der Woud, 2016), terwijl leraren in het s(b)o getraind zijn in het begrijpen van en omgaan met ongewenst gedrag van deze kinderen (Kauffman & Badar, 2016; Lane et al., 2005). Waar het kind beter op zijn plek is en een passend aanbod kan vinden, is een afweging waarbij zowel individuele als contextfactoren een rol spelen. Deze keuze is zeker in de eerste jaren in het basisonderwijs van groot belang. Deze schooljaren zijn namelijk sterk voorspellend voor latere academische successen en het opleidingsniveau van leerlingen (Entwisle et al., 2005; Hanover Research, 2016). Volgens onderzoek ontstaan in de kindertijd gedragsproblemen doorgaans in deze eerste jaren. Deze problemen gaan onder andere gepaard met tekortkomingen in sociale vaardigheden en emotieregulatie (Denham, 2006; Fantuzzo et al., 2005). Kleuters die niet sociaal-emotioneel competent zijn, vertonen verscheidene sociale en gedragsproblemen in de latere jaren op de basisschool en vertonen op academisch gebied langdurige problemen (Barbarin et al., 2006; Bornstein et al., 2010).

Shapiro (2023) beschrijft dat met name in de kleuterklas kinderen eerder naar het speciaal onderwijs worden doorverwezen dan oudere kinderen, in de situatie wanneer het reguliere onderwijs geen passend onderwijs kan bieden. De reden hiervoor is dat leerkrachten mogelijk verwachtingen hebben die niet passen bij de leeftijd van een kleuter, wat betreft het verwerven van vaardigheden en gedrag in de klas (Shapiro, 2023). Rimm-Kaufman et al. (2000) beschrijven dat veel kinderen die naar de kleuterklas gaan niet over basiscompetenties beschikken die nodig zijn om het 'goed' te doen op school. Voorbeelden hiervan zijn problemen met het opvolgen van aanwijzingen en zelfstandig werken. Ook zijn kleuters nog niet goed in staat om flexibel om te gaan met nieuwe situaties, om hun impulsen te controleren en om regels te onthouden tijdens bijvoorbeeld het spelen. Toch zijn dit vaardigheden die leerkrachten vaak verwachten van kleuters (Dierickx & Koelman, 2021). Wanneer verwachtingen van leerkrachten niet overeenkomen met het gedrag van een kind, zou dit van invloed kunnen zijn op de keuze om een kind door te verwijzen naar het speciaal (basis)onderwijs. Wat deze keuze moeilijk maakt, is het feit dat het lastig is om de ontwikkeling van kleuters in te schatten, aangezien kinderen in de kleuterklas zich sprongsgewijs ontwikkelen (Driessen et al., 2014). Dit resulteert in situaties waarbij een kleuter een bepaalde vaardigheid nog niet kan of bepaald gedrag nog niet laat zien en enkele weken later mogelijk wel. Dit maakt de vraag wanneer het juiste moment is om een kleuter door te verwijzen naar het speciaal (basis)onderwijs lastig.

Smeets (2007) beschrijft dat vooral cognitieve stoornissen, al dan niet in combinatie met gedragsproblemen, het risico op verwijzing vergroten. Volgens Maas en Meijnen (1999) begint de leraar te twijfelen of het kind wel in zijn klas thuishoort, wanneer kinderen niet succesvol kunnen deelnemen aan het onderwijs of dit onderwijs ernstig verstoren. Veel gedragsproblemen van kleuters zijn leeftijdsconform. De Wit (2017) benoemt een toename van agressie bij kinderen tussen de 3 en 5 jaar. Kinderen beginnen rond deze leeftijd voor

zichzelf op te komen. Ze weten nog geen andere manier om dit te kunnen doen dan door middel van fysieke uitingen, zoals van zich afslaan. Daarnaast kunnen kleuters agressief gedrag vertonen wanneer zij dit hebben gezien bij andere kinderen of volwassenen. Ze gaan dit gedrag dan nadoen (De Wit, 2017). Ondanks dat fysieke uitingen als teken van woede en frustratie passen bij de leeftijd van kleuters, vormen bepaalde gedragsproblemen van leerlingen een grote belasting voor leraren, in een mate dat zij een probleemleerling voor hun leraar zijn (Smeets, 2007; Maas & Meijnen, 1999). Doorverwijzing naar het s(b)o wordt geïnitieerd door leerkrachten die vinden dat bepaalde kinderen probleemleerlingen zijn. De kans dat een kind als probleemleerling wordt gezien, is groter als het kind bijvoorbeeld minder intelligent is, lage schoolresultaten heeft en/of storend gedrag vertoont (Maas & Meijnen, 1999). Storend of lastig gedrag is een subjectief begrip, wat betekent dat elke leerkracht het gedrag anders kan ervaren. Daarbij is het de opvoeder die het kind duidelijk maakt wat in een bepaalde context gewenst gedrag is (Van de Grift, 2015). Hoe de leerkracht het gedrag ervaart, heeft te maken met de verwachtingen, visie en persoonlijkheid van de leerkracht (Beers et al., 2023). Desondanks zou elke leerkracht in staat moeten zijn om objectief het (leer)gedrag en potentie van leerlingen te kunnen beoordelen (Maas & Meijnen, 1999).

Wanneer er wordt gekeken naar ouderfactoren, dan hebben deze volgens onderzoek ook invloed op een doorverwijzing van een kind. Smeets (2007) beschrijft dat zorgleerlingen met lager opgeleide ouders (maximale opleiding tot lager onderwijs of lager beroepsonderwijs), een bijna twee keer zo grote kans hebben om doorverwezen te worden dan zorgleerlingen met ouders met een middelbare of hogere opleiding. Daarnaast zijn er studies die aantonen dat de meeste verschillen tussen kinderen van ouders met een hoge sociaal-economische status (SES) en kinderen van ouders met een lage SES al vroeg aanwezig zijn. Deze verschillen zijn namelijk al duidelijk zichtbaar vanaf het moment dat kinderen naar de

kleuterklas gaan (Driessen & Merry, 2014; Passaretta & Skopek, 2018). In het algemeen is de tendens dat kinderen met een lage SES op cognitief gebied (veel) lager presteren dan klasgenoten met een midden en hoge SES. Ook deze verschillen bestaan al wanneer kinderen op jonge leeftijd het onderwijs binnenkomen (Driessen, 2022). Daarbij wordt er vaak door leraren een bevooroordeelde inschatting gemaakt van behoeften van deze leerlingen. De beoordelingen door leraren kunnen worden beïnvloed door vooroordelen en stereotypering met betrekking tot specifieke groepen, zoals etnische minderheden of leerlingen met een lage SES. Onderwijs dat hierdoor wordt beïnvloed kan leiden tot grotere prestatiekloven tussen leerlingen en onderwijsongelijkheid (Appel et al., 2015; Denessen et al., 2022). Uit meerdere onderzoeken (Grissom & Redding, 2016; Klingner & Harry, 2006; Skiba et al., 2005) blijkt dat etniciteit gerelateerde vooroordelen van invloed zijn op de keuze van doorverwijzingen.

Een andere factor die een belangrijke rol speelt in de doorverwijzing naar het speciaal (basis)onderwijs is sekse. Twee van de drie leerlingen in het speciaal basisonderwijs zijn jongens. In het speciaal onderwijs ligt dit percentage ook hoog, namelijk rond de 70 procent (Ministerie van OCW, 2023). Met name in cluster 3 en 4 van het speciaal onderwijs zijn relatief veel jongens te vinden (Centraal Bureau voor de Statistiek [CBS], 2023). Van de Grift (2015) beschrijft dat gedragsproblemen vaker worden gezien bij jongens. Jongens lopen daarbij meer dan meisjes het risico op de stigmatisering als een ‘moeilijk kind’. Daarnaast vertonen jongens vaker externaliserend gedrag, waaronder agressief, antisociaal en hyperactief gedrag wordt verstaan (Achenbach & Edelbrock, 1978). Jongens zijn over het algemeen agressiever dan meisjes (De Wit, 2017). Ook blijkt dat jongens vaker worden gediagnosticeerd met Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD) dan meisjes (Shapiro, 2023). Internaliserende problematiek, zoals angst, somberheid of teruggetrokken gedrag, komt iets vaker voor bij meisjes dan bij jongens (Van de Grift, 2015). Volgens Van Gennip et al. (2007) wordt internaliserend gedrag vaak niet opgemerkt door de leerkracht, aangezien er

geen direct effect is van dit gedrag op de leraar of de groep. Daarentegen beïnvloedt externaliserend gedrag bijvoorbeeld de sfeer in de groep. Hierbij kunnen de leerkracht en de leerling last ervaren van dit gedrag. Zo kan een leerling met gedragsproblemen andere leerlingen afleiden (Van Gennip et al., 2007). Hierdoor worden kinderen, met name jongens, met externaliserend gedrag meer doorverwezen dan kinderen met internaliserend gedrag (Tavecchio, 1989).

Verschillende factoren blijken dus van invloed te zijn op het doorverwijzen van een (jong) kind naar het s(b)o. Het blijft belangrijk dat er onderzoek wordt gedaan naar hoe leerling- en schoolkenmerken zich verhouden tot de plaatsing van een leerling in het speciaal (basis)onderwijs (Hibel et al., 2010). Er zijn studies gedaan naar de factoren die bepalend zijn voor de kans dat een leerling in het speciaal (basis)onderwijs wordt geplaatst. Echter gaat het hier vaak om studies die in het buitenland zijn gedaan (Hibel et al., 2010) of om studies die al langer geleden zijn gedaan, en nota bene ver voor de invoering van passend onderwijs, zoals de onderzoeken van Tavecchio (1989), Maas en Meijnen (1999) en Smeets (2007). Het blijkt dat er weinig (recente) literatuur gericht is op het doorverwijzen van (jonge) kinderen naar het speciaal (basis)onderwijs. Met name literatuur die specifiek over kleuters gaat blijkt lastig te vinden. Daarbij blijken er geen duidelijke, landelijke richtlijnen te zijn die samenwerkingsverbanden hanteren om een TLV af te geven voor het s(b)o. Dit huidige onderzoek zal bijdragen aan informatie over welke overwegingen leerkrachten en intern begeleiders maken om een kind wel of niet door te verwijzen naar het s(b)o. Dit wordt gedaan door de meningen en denkwijzen van deze professionals in het basisonderwijs met betrekking tot doorverwijzing te onderzoeken.

Het doel van het onderzoek is om factoren in kaart te brengen die professionals meenemen in hun besluitvorming om een kind in groep 1/2 door te verwijzen naar het speciaal (basis)onderwijs. Dit leidt tot de volgende onderzoeksvraag: *Welke afwegingen*

maken betrokken professionals om een kind in groep 1/2 door te verwijzen naar het speciaal (basis)onderwijs? Dit wordt gedaan aan de hand van de volgende deelvragen: 1. Op basis van welke factoren verwijzen betrokken professionals een kleuter wel door naar het speciaal (basis)onderwijs? 2. Op basis van welke factoren verwijzen betrokken professionals een kleuter niet door naar het speciaal (basis)onderwijs?

Methode

Onderzoeksdesign

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden is er gebruikgemaakt van kwalitatief onderzoek door middel van semigestructureerde interviews. Het doel van interviewen is om uit te zoeken hoe de geïnterviewden denken over en zich voelen bij een bepaald onderwerp (Fraenkel et al., 2012). Er is daarom gekozen voor open vragen, zodat de respondenten de mogelijkheid krijgen om hun antwoorden toe te lichten.

Instrument

In de interviews zijn er vragen gesteld aan de hand van vignetten, dit zijn realistische casussen. Vignetten worden gebruikt om attitudes en intenties te beoordelen (Eifler & Petzold, 2019), wat passend is bij het doel en de onderzoeksvraag van dit onderzoek. Er zijn in eerste instantie vijf casussen geschreven op basis van literatuur, eigen ervaring als leraar basisonderwijs, observaties van kleuters in het s(b)o en in afstemming met professionals uit de onderwijspraktijk. Voor de observaties en gesprekken met de professionals zijn er verschillende s(b)o scholen in Overijssel en Drenthe gecontacteerd voor een meeloopdag in de kleuterklas. Gedurende deze meeloopdagen zijn drie (kleuter)leerkrachten, één intern begeleider en twee leidinggevenden benaderd voor een gesprek. Aan hen zijn vragen gesteld over welke kindkenmerken en ouderkenmerken zij (vaker) zien voorkomen in het s(b)o. Dit betrof anonieme of algemene voorbeelden. Deze informatie is gebruikt om de casussen zo realistisch mogelijk te maken en diende als vooronderzoek om de interviewleidraad samen te stellen.

Vervolgens zijn de geschreven casussen besproken met een coördinator Passend Onderwijs van een samenwerkingsverband in de provincie Overijssel, om deze casussen te voorzien van feedback. Zij is betrokken bij het proces van (door)verwijzing van kinderen naar het s(b)o en kan beoordelen of de casussen geschikt zijn voor een eventuele doorverwijzing. Ze gaf aan dat alle casussen herkenbaar zijn voor de praktijk en realistisch en duidelijk waren geschreven. De feedback was gericht op enkele gedragingen van de fictieve kinderen in de casussen, die ze nog wat mild omschreven vond. Met haar feedback zijn de gedragingen aangepast, zodat de kans op doorverwijzen groter zou worden of dat dit meer een ‘twijfelgeval’ zou worden. Dit zou namelijk interessanter zijn voor de interviews, dan gedragingen waarbij het te duidelijk is dat een kind in het regulier onderwijs kan blijven. Aan casus 2 zijn bijvoorbeeld de factoren ‘continu bevestiging nodig’ en ‘lage verwerkingsnelheid’ toegevoegd.

In de context van deze masterthesis ging elke casus over een fictief kind in de kleuterklas. In elke casus zijn er verschillende kenmerken meegenomen zoals leeftijd, geslacht, afkomst en SES. Deze factoren blijken volgens de literatuur namelijk belangrijke voorspellers van een doorverwijzing naar het s(b)o (Skiba et al., 2005; Smeets et al., 2009). Ook is de problematiek van het kind beschreven, zoals leer- en/of gedragsproblemen, en een korte omschrijving van de ouderfactoren. Beide factoren spelen namelijk een rol in het doorverwijzingsproces (Smeets, 2007).

Daaropvolgend is een pilotinterview afgenomen met een leerkracht uit het reguliere basisonderwijs, om vast te stellen of de interviewvragen helder zijn geformuleerd en om daarna de leidraad van het interview bij te stellen. Deze leerkracht heeft 20 jaar werkervaring als leerkracht en is recentelijk 3,5 jaar kleuterleerkracht geweest. Ze heeft ervaring met het doorverwijzingsproces van één kleuter naar het speciaal basisonderwijs. In het pilotinterview zijn de vijf mogelijke casussen besproken. Na afloop zijn er drie

casussen uitgekozen die zijn gebruikt in alle interviews met kleuterleerkrachten en intern begeleiders, zodat de interviews niet te lang zouden duren. Op basis hiervan is bepaald dat elk interview met de uiteindelijke respondenten 1 tot 1,5 uur in beslag zou nemen.

Om van vijf naar drie casussen te komen, zijn de eerste en vijfde casus samengevoegd tot één casus, aangezien de problematiek en gedragingen van de fictieve kinderen in deze casussen op elkaar leken. Vervolgens zijn uit de overige casussen twee casussen uitgekozen. Bij de keuze van de drie uiteindelijke casussen (zie Bijlage A) is rekening gehouden met één relatief milde casus, één gemiddelde casus en één zwaardere casus wat betreft leer- en/of gedragsproblemen. Tevens is rekening gehouden met verschillende kind- en gezinsfactoren, en beschermende en belemmerende factoren. Eveneens is er gekeken naar welke casussen de meest interessante antwoorden opleverden vanuit het gesprek met de coördinator van het samenwerkingsverband en het pilotinterview met de leerkracht. Hierbij is gelet op welke kinderen zij wel en niet zouden doorverwijzen en waarom.

De interviewvragen voor de uiteindelijke interviews zijn opgenomen in Bijlage B. Elk interview betrof vier inleidende vragen, die verschillend waren voor de kleuterleerkrachten en voor de intern begeleiders. Vervolgens zijn er in elk interview dezelfde drie fictieve casussen voorgelegd. Bij elke casus zijn er steeds vier dezelfde vragen gesteld, die voor elke respondent hetzelfde waren.

Steekproef

Er is gebruikgemaakt van een gelegenheidssteekproef. De respondenten zijn geworven via het netwerk van de onderzoeker, door drie oud-collega's van verschillende basisscholen te benaderen en door een oproep op sociale media te plaatsen, namelijk op LinkedIn en Facebook in verschillende groepen: Kleuterwereld, Kleuterwijzer en Intern Begeleider Po. Binnen de reacties van potentiële respondenten op de oproep is vervolgens

een doelgerichte steekproef uitgevoerd. De volgende inclusiecriteria zijn hierbij gehanteerd: de respondent is momenteel werkzaam in het regulier basisonderwijs; de respondent heeft momenteel de functie van leerkracht of intern begeleider binnen het reguliere basisonderwijs; de respondent heeft ervaring met het doorverwijzen van een kleuter naar het s(b)o. Specifieke inclusiecriteria per functie waren: de intern begeleider heeft ervaring met het werken met kleuters binnen deze functie; de leerkracht geeft momenteel les aan een kleutergroep of heeft in het verleden lesgegeven aan een kleutergroep in de periode vanaf 2014 (na de invoering van passend onderwijs).

Onder de potentiële respondenten is een korte vragenlijst uitgezet, waarbij er werd gevraagd naar relevante achtergrondkenmerken om de representativiteit van de steekproef te kunnen beoordelen. Het ging hierbij om het type onderwijs waarin de respondent werkzaam is, geslacht, functie, werkervaring in het basisonderwijs, ervaring met doorverwijzen van kleuters naar het s(b)o, provincie en stad/dorp waar de respondent werkzaam is en het aantal leerlingen van de school waar de respondent werkt. Het doel van de vragenlijst was om een zo representatief mogelijke steekproef, wat betreft (kleuter)leerkrachten en intern begeleiders in het Nederlandse reguliere basisonderwijs, te trekken uit de potentiële respondenten. Hierbij is geprobeerd om respondenten te vinden die op de punten uit de vragenlijst verschillend zijn. Uiteindelijk zijn er uit 23 reacties op de vragenlijst 12 respondenten geselecteerd voor het onderzoek. De drie oud-collega's zijn tevens uitgekozen op basis van de inclusiecriteria en verschillende achtergrondkenmerken.

Er zijn in totaal 15 respondenten geïnterviewd, waarvan zeven kleuterleerkrachten en acht intern begeleiders. De verdeling van deze respondenten over verschillende achtergrondkenmerken is weergegeven in Tabel 1. Er hebben geen mannelijke leerkrachten of intern begeleiders gereageerd op de oproep, waardoor er alleen vrouwelijke respondenten hebben deelgenomen aan het onderzoek en de steekproef in dat opzicht dus

geen geheel representatieve afspiegeling is van de populatie. Uit de meeste Nederlandse provincies hebben er respondenten meegedaan, behalve uit de provincies Zeeland, Drenthe en Friesland.

Tabel 1

Aantallen per Achtergrondkenmerk per Functie

	Kleuterleerkrachten ($N = 7$)		Intern begeleiders ($N = 8$)	
Geslacht	Vrouw	7	Vrouw	8
Provincie	Brabant	1	Limburg	1
	Utrecht	1	Noord-Holland	2
	Noord-Holland	1	Gelderland	1
	Zuid-Holland	1	Zuid-Holland	1
	Flevoland	1	Overijssel	2
	Overijssel	1	Anders ²	1
	Groningen	1		
Stad/dorp	Stad	4	Stad	6
	Dorp	3	Dorp	2
Aantal leerlingen school	≤100	1	≤100	1
	101-200	1	101-200	2
	201-300	1	201-300	1
	301-400	1	301-400	2
	≥401	3	≥401	1
			Anders	1
Openbare/	Openbaar	2	Openbaar	4

² Er is één intern begeleider die werkzaam is op twee verschillende scholen in twee verschillende provincies, met een verschillend aantal leerlingen. Voor haar geldt de optie 'Anders' bij 'Provincie' en 'Aantal leerlingen school'. De andere schoolfactoren ('Stad' en 'Openbaar') gelden voor beide scholen.

bijzondere school	Bijzonder	5	Bijzonder	4
Aantal jaar werkervaring in basisonderwijs binnen functie	1-5	2	1-5	6
	6-10	1	6-10	0
	11-20	2	11-20	2
	21-30	0		
	31-40	1		
	≥41	1		
Aantal jaar werkervaring met kleuters binnen functie	1-5	2	1-5	6
	6-10	3	6-10	0
	11-20	1	11-20	2
	21-30	0		
	31-40	1		
Aantal kleuters doorverwezen binnen functie	1-5	6	1-5	5
	6-10	0	6-10	2
	11-15	0	11-15	1
	≥16	1		

Procedure

In de maanden juli en augustus 2023 zijn de potentiële respondenten benaderd voor deelname aan het onderzoek. De oproep op sociale media is in augustus 2023 geplaatst en nogmaals in september 2023. De 15 geselecteerde respondenten hebben per mail een informatiebrief (zie Bijlage C) ontvangen met toelichting op het onderzoek. Zij kregen hierbij de gelegenheid om vragen te stellen over het onderzoek. Elke respondent heeft een toestemmingsbrief voor het maken van een geluidsopname van het interview ontvangen

(zie Bijlage D) en ondertekend. De geluidsopname en persoonlijke gegevens van de geïnterviewden zijn alleen toegankelijk voor de onderzoeker. De persoonlijke data is gedurende het onderzoek bewaard op de X-schijf van de Rijksuniversiteit Groningen en zal na het afstuderen 10 jaar op de Y-schijf van de thesisbegeleider worden bewaard (in geanonimiseerde vorm). Voor alle (potentiële) respondenten was deelname vrijwillig en zij konden zich op elk moment tijdens het onderzoek terugtrekken.

De interviews hebben online plaatsgevonden via Microsoft Teams, in de periode half augustus 2023 tot en met eind september 2023. Per interview is er één professional geïnterviewd gedurende 1 tot 1,5 uur.

Analyse

Elk interview is woordelijk getranscribeerd. Vervolgens zijn de transcripten in ATLAS.ti 23.3 (Scientific Software Development GmbH, 2023) gecodeerd, waarvoor een codeboom is opgesteld (Bijlage E). Kwalitatieve codes worden meestal vooraf gegenereerd of ontstaan inductief (Fraenkel et al., 2012). De codes zijn overwegend inductief opgesteld vanuit de interviews, aangezien er weinig literatuur te vinden was over dit thesisonderwerp. Een aantal codes zijn deductief opgesteld vanuit de literatuur. Hier is sprake van in-vivo-coderen, waarbij een deel van de letterlijke data als code wordt gebruikt (Saldaña, 2014). Het samenwerkingsverband speelt bijvoorbeeld een grote rol in het doorverwijzingsproces, daarom was de verwachting dat deze factor genoemd zou worden in de interviews. Deze is in de codeboom geplaatst onder de hoofdcategorie ‘Factor wel van invloed op doorverwijzing’. Daarnaast rapporteert de literatuur verschillende factoren die een reden kunnen zijn om door te verwijzen, zoals onder andere ‘SES’, ‘Gedrag’ en ‘Sekse’. Deze zijn opgenomen in ‘Factor wel doorverwijzen.’ De codeboom is bediscussieerd met een medestudent, waarna de toelichting hierop is verduidelijkt.

De antwoorden uit de interviews zijn per casus naast elkaar gelegd om verschillen en overeenkomsten in overwegingen tussen professionals te kunnen beschrijven. Hierbij is de codeboom gebruikt om antwoorden te plaatsen onder een bepaald onderwerp (hoofd- en subcategorie). De antwoorden zijn tevens gebruikt om te vergelijken welke casussen wel en niet worden doorverwezen naar het s(b)o.

Interbeoordelaarsbetrouwbaarheid

Aan de hand van de codeboom zijn er drie interviews gecodeerd door een medestudent. In elk interview zijn er tekstfragmenten geselecteerd door de onderzoeker, waaraan zowel de onderzoeker als de medestudent codes hebben toegekend. Dit betrof in totaal 135 codes over drie interviews. Deze toegekende codes zijn met elkaar vergeleken, om de mate van overeenstemming te bepalen. Met behulp van IBM SPSS Statistics 28 (2021) is de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid berekend. Het percentage dat overeenkomt is 88% en Cohen's kappa is .88 wat betekent dat deze beide uitstekend zijn (Landis & Koch, 1977).

Resultaten

In de interviews zijn er aan elke respondent dezelfde drie casussen voorgelegd (Bijlage A). De respondenten hebben toegelicht waarom zij het kind wel of niet doorverwijzen en welke factoren uit de casus zij hebben meegenomen in hun keuze. Daarna hebben ze vanuit de eigen schoolcontext beredeneerd welke schoolfactoren hierin meespelen. Vervolgens is er gevraagd wat er aan de casus zou moeten veranderen om een andere keuze te maken. Bijvoorbeeld wanneer zij in eerste instantie de casus niet zouden doorverwijzen, hebben ze aangegeven op basis van welke factoren ze dit wel zouden doen. Als laatste hebben de respondenten beschreven welke informatie er nog ontbreekt aan de casussen, die zij wel belangrijk vinden in de keuze om een kind door te verwijzen.

Casus 1: Rosalie

Alle respondenten zouden het meisje, op basis van de informatie uit de casus, niet doorverwijzen naar het s(b)o. Eén leerkracht zegt erover: “Ik vind het nog niet zo’n hele heftige casus hoor.”

Factoren niet doorverwijzen

Alle respondenten benoemen dat er in deze casus nog interventies mogelijk zijn waardoor het kind kan blijven in het reguliere onderwijs. Hierbij wordt met name genoemd dat ze willen tegemoetkomen aan de behoefte aan duidelijkheid en structuur van dit kind en haar kunnen voorzien van een rustige plek in de klas. Tien respondenten zouden het kind niet doorverwijzen vanwege haar leeftijd. Een leerkracht zegt: “Aangezien ze net 4 is kan ze nog zo groeien in die ontwikkeling.” Negen respondenten verwijzen haar niet door vanwege haar intelligentie, ze is cognitief sterk genoeg om de groep aan te kunnen. Dat dit kind kort op school zit wordt door acht respondenten genoemd als factor. Een leerkracht zegt: “Ik ga niet een kind in 4 maanden tijd al verwijzen.” Zes respondenten beschrijven de factor dat Rosalie goed kan meekomen op school. Het welbevinden wordt door vijf respondenten genoemd. Ze gaat volgens hen blij naar school. Er zijn vier respondenten die vinden dat het kind herkenbaar kleutergedrag vertoont, bijvoorbeeld dat ze zich nog niet goed kan concentreren. Het gezin wordt omschreven als veilig en liefdevol, waardoor drie respondenten de positieve gezinsfactoren zien als reden om Rosalie niet door te verwijzen. Twee respondenten vinden dat het kind geen storend gedrag vertoont, waardoor ze niet doorverwezen wordt. Eén ib’er voegt hieraan toe: “Ze heeft geen externaliserend gedrag.”

Schoolcontext

Alle respondenten beschrijven welke stappen ze zouden nemen op hun eigen school, om dit kind passend onderwijs te kunnen bieden. Een aantal leerkrachten noemen bijvoorbeeld het inschakelen van een intern begeleider om te observeren in de klas en de

leerkracht te voorzien van tips. Een aantal intern begeleiders zou bijvoorbeeld een ambulante begeleider inschakelen.

Eén ib'er is werkzaam op een vrije school. Ze beschrijft dat het onderwijs heel klassikaal is en er lange kringmomenten zijn. Kinderen die gebaat zijn bij meer structuur en tijd en ook bij ruimte voor zichzelf, hebben het volgens haar sneller moeilijk binnen dit type onderwijs. Rosalie kan het daarom volgens haar ook moeilijk krijgen op deze school. Dezelfde verwachting heeft een leerkracht, die weliswaar niet op een vrije school werkt: "Bij ons is groep 3 super klassikaal. En ik denk dat dat voor dit meisje moeizaam passend is."

Eén ib'er verwacht dat Rosalie zwaar ongelukkig zal zijn op de school waar ze werkt, omdat zij alleen kinderen hebben met twee niet-Nederlandse ouders. Er zijn veel verschillende culturen: "Als je ziet wat wij in de klassen hebben zitten, dan daar past ze helemaal niet bij." Mocht zij zwaar ongelukkig zijn, dan gaat de ib'er kijken naar een andere reguliere school in de buurt met een populatie ouders die vergelijkbaar is met de ouders van Rosalie.

Eén ib'er werkt op twee verschillende basisscholen met relatief kleine groepen, waardoor ze denkt dat de kleuterleerkracht daar wel voldoende tijd en aandacht aan Rosalie kan besteden. Over grote groepen zegt ze: "Kijk, als het een klas is met 35 kinderen wordt het misschien lastig." De groepsgrootte kan volgens haar een belemmerende factor zijn, maar is geen factor om door te verwijzen. Een leerkracht beschrijft dat de groepsgrootte en de zorgzwaarte in een groep invloed kunnen hebben op de draagkracht van de leerkracht. Het is volgens haar leerkrachtafhankelijk of zo'n casus wordt doorverwezen in een grote groep met meer problematiek.

Na aanpassing casus wel doorverwijzen

Er zijn elf respondenten die deze casus wel zouden doorverwijzen, als het gedrag van het kind zou veranderen. Dit wordt omschreven als fysiek (agressief) gedrag, zoals

kinderen slaan of met spullen gooien. Ook wanneer dwangmatig gedrag verergert of het gedrag zodanig storend is dat de leerkracht niet meer kan lesgeven, zouden een aantal van deze respondenten het kind doorverwijzen. Tien respondenten zouden het kind in deze casus wel doorverwijzen als het onveilig wordt op school. Hierbij wordt zowel veiligheid voor het kind zelf als voor de groep en de leerkracht genoemd. Deze veiligheid kan in het geding komen als gevolg van agressief gedrag. Eén leerkracht beschrijft: “Als externaliserend gedrag meer de voorgrond neemt, heb je meteen een andere situatie. Omdat je dan ook met anderen te maken hebt.” Volgens één ib’er staat veiligheid voorop: “Als je die niet kan garanderen, dan vind ik dat je een kind niet kan behouden.” Zeven respondenten zouden Rosalie doorverwijzen als haar welbevinden in het geding komt, wanneer zij ongelukkig op school is. Vier respondenten benoemen dat zij haar zouden doorverwijzen als de interventies die ze hebben inzet niet werken. Wanneer Rosalie niet zou meekomen met de leerstof op school, dan zouden drie respondenten haar verwijzen. Als er geen ontwikkeling meer te zien is bij Rosalie, bijvoorbeeld op cognitief of sociaal-emotioneel gebied, dan zouden twee respondenten haar doorverwijzen. Geen contact kunnen krijgen met het kind is voor twee respondenten een factor om haar door te verwijzen.

Ontbrekende informatie

Zeven respondenten willen weten welke interventies er al zijn ingezet voor Rosalie. Ze willen informatie over wat de ouders thuis en de juf op school al hebben ingezet om haar te helpen, bijvoorbeeld bij haar dwangmatige gedrag. Zes respondenten vragen zich af of Rosalie met plezier naar school gaat. Zij willen informatie over haar welbevinden. Er zijn zes respondenten die vragen hebben over de denkwijze van haar ouders, bijvoorbeeld met betrekking tot wat het beste is voor hun kind. Of de ouders het gedrag van Rosalie herkennen bij zichzelf of in de familie, willen zes respondenten weten. Vier respondenten willen informatie over de geschiedenis voor school, met de vraag of Rosalie naar een kinderopvang

of peuterspeelzaal is geweest. Vier respondenten benoemen de omgang met anderen, zowel thuis als op school, als ontbrekende informatie. Verder worden de factoren ontwikkeling kind, informatie over broer of zus, geboorte en gedrag thuis elk door twee verschillende respondenten genoemd.

Casus 2: Giovanni

Vier leerkrachten en één ib'er kiezen ervoor om het kind uit deze casus wel door te verwijzen. Drie leerkrachten en zes ib'ers verwijzen het kind niet door. Een aantal respondenten geeft aan te weinig informatie te hebben, maar zij maken wel de keuze om het kind niet door te verwijzen.

Eén ib'er geeft aan te weinig informatie te hebben, waardoor ze geen keuze maakt: "Ik vind het heel moeilijk omdat ik de voorgeschiedenis mis in deze casus." Haar informatie kan daarom niet opgenomen worden in de hierop volgende paragrafen. Aan haar zijn beide situaties voorgelegd wanneer ze het kind wel en niet zou doorverwijzen. Wanneer het IQ hoger zou zijn, dan verwacht ze dat het kind wel in het reguliere onderwijs kan blijven. Als Giovanni niet gemotiveerd zou zijn om te leren en zijn gedrag verandert in snel overprikkeld zijn of veel in conflict raken, dan zou ze hem wel doorverwijzen.

Factoren wel doorverwijzen

Op basis van zijn lage verwerkingssnelheid zouden vijf respondenten Giovanni doorverwijzen. Vier respondenten doen dit vanwege zijn lage intelligentie (IQ van 75). Eén leerkracht legt uit: "De reguliere school bedient overwegend 80 tot 120 qua IQ." Vier respondenten benoemen de ondersteunende factoren van het sbo als factor om hem wel door te verwijzen. Giovanni zou volgens hen baat hebben bij kleinere klassen, lager tempo en meer hulp. Ook zou hij daar met gelijkgestemden zitten. Aangezien hij het rijmen en de cijferherkenning lastig vindt, zouden drie respondenten hem doorverwijzen. Twee respondenten zouden Giovanni doorverwijzen omdat hij extra ondersteuning nodig heeft in de

vorm van extra tijd en uitleg en het opdelen van opdrachten in kleine stukjes. De casus beschrijft dat Giovanni veel bevestiging zoekt, waardoor twee respondenten hem zouden doorverwijzen. Eén leerkracht zegt hierover: “Dat doet mij vermoeden dat hij ontzettend op zijn tenen aan het lopen is.”

Factoren niet doorverwijzen

Zeven respondenten zouden het kind uit de casus niet doorverwijzen vanwege zijn motivatie. Hij is gemotiveerd en doet goed zijn best op school. Aangezien er volgens zes respondenten nog interventies mogelijk zijn, zouden ze hem niet doorverwijzen. Eén ib’er zegt: “Zolang je als school kan bieden wat hij nodig heeft, vind ik verwijzen naar het speciaal onderwijs niet nodig.” Vijf respondenten verwijzen Giovanni niet door omdat hij kan meekomen op school. Giovanni wordt in de casus omschreven als lief, vriendelijk en behulpzaam. Op basis van deze eigenschappen zouden drie respondenten hem niet doorverwijzen. Twee respondenten beschrijven dat een sbo-school vaak een regiofunctie heeft, waardoor er weinig kinderen zullen zijn die vlakbij wonen. Het opbouwen van sociale contacten is dan moeilijk. Ze zouden hem daarom niet doorverwijzen. Eén leerkracht zegt: “Ik gun zo'n kind als dit eigenlijk een vriendje in de klas.” Twee respondenten omschrijven het welbevinden als factor voor geen doorverwijzing, aangezien hij graag naar school gaat.

Schoolcontext

Eén leerkracht is werkzaam op een school met kleine klassen, waardoor kinderen zoals Giovanni meer aandacht kunnen krijgen. Ze beschrijft haar ervaring dat op scholen met grote klassen niet wordt gezien dat dit kind niet meekomt, omdat dat te veel werk is. Volgens haar wordt daar veel doorverwezen. Een ib’er beschrijft dat scholen die geen ruimte hebben om met kleine groepjes kinderen te werken aan verlengde instructie, kinderen die dit nodig hebben zullen doorverwijzen. Daarbij moet men volgens haar kijken naar de leerkrachtpopulatie, of zij zo’n leerling aankunnen. Er is één leerkracht die werkt op een

school met veel jonge leerkrachten. Ze ziet dat deze leerkrachten vaak niet de tools hebben om met zo'n kind als Giovanni om te gaan en zullen het kind dan afwijzen.

De leerkracht die werkzaam is op een vrije school verwacht dat Giovanni het moeilijk krijgt op deze school vanwege het klassikale lesgeven. Ze zou hem niet doorverwijzen vanwege passend onderwijs: "Ik denk niet dat hier een TLV op zou worden afgegeven." Twee ib'ers zouden hem op hun scholen wel doorverwijzen omdat daar een hoogopgeleid publiek is. Eén van hen beschrijft dat de gemiddelde intelligentie rond de 120 ligt. Daarbij hebben ze methodes gekozen die snel door de stof heen gaan. Giovanni heeft juist kleine stapjes en herhaling nodig, wat deze school niet biedt.

Eén leerkracht geeft aan dat Giovanni bij haar in een klas zou komen, waarvan minimaal de helft ook zorg heeft: "Dus daar heb je als leerkracht zelf ook gewoon heel weinig extra ruimte en tijd om hem te helpen." Dit zou volgens haar een reden zijn om sneller door te verwijzen.

Na aanpassing casus niet doorverwijzen

Vier respondenten zouden Giovanni niet doorverwijzen als zijn intelligentie hoger was geweest. Wanneer de leerstof beklijft dan zouden drie respondenten hem niet doorverwijzen. Twee respondenten verwijzen niet door als zijn verwerkingsnelheid hoger zou zijn.

Na aanpassing casus wel doorverwijzen

Wanneer Giovanni ongelukkig is op school, dan zouden acht respondenten hem vanwege zijn welbevinden wel doorverwijzen. Vier respondenten zouden hem verwijzen als hij fysiek, agressief of storend gedrag zou vertonen. Er zijn drie respondenten die schoolfactoren laten meespelen in hun keuze. Hierbij wordt genoemd dat hij wordt doorverwezen als de school geen passend onderwijs kan bieden. Een van deze respondenten laat meewegen welke leerkracht hij krijgt in groep 3: "Dan moet hij wel een leerkracht krijgen die hem ook ziet." Drie respondenten vinden onveiligheid een reden voor doorverwijzing, als

deze in het geding komt voor hemzelf, klasgenoten of de leerkracht. Als Giovanni geen aansluiting heeft bij klasgenoten, dan zouden drie respondenten hem doorverwijzen. Twee respondenten verwijzen dit kind door als hij niet meer gemotiveerd is op school. Dit zou in combinatie met zijn lage verwerkingssnelheid en IQ volgens één ib'er te belastend worden voor de leerkracht. Wanneer Giovanni thuis geen ondersteuning zou krijgen, dan zouden twee respondenten hem doorverwijzen. Wat er op school wordt opgebouwd is dan thuis weg volgens één ib'er: "En als je dan bedenkt we hebben ook nog 12 weken vakantie in het jaar, ja dan zou de overweging om hem naar het speciaal onderwijs te doen wel eerder aan bod komen." De factoren interventies werken niet en niet meekomen op school worden beide door twee respondenten genoemd.

Ontbrekende informatie

Zeven respondenten zouden meer informatie over de ouders willen weten, met name in hoeverre de ouders in staat zijn om Giovanni te helpen bij huiswerk en wat de rol van zijn vader is. Over het welbevinden van Giovanni willen zes respondenten meer informatie. Met betrekking tot broers en zussen willen vijf respondenten informatie over hun ontwikkeling en hoe zij met elkaar omgaan. Vijf respondenten willen meer weten over de ontwikkeling van Giovanni, onder andere de motorische ontwikkeling. Twee respondenten willen over de thuissituatie weten of het er veilig is voor Giovanni en hoe de financiële situatie eruitziet. Twee respondenten vragen zich af of Giovanni goed in de groep op school ligt.

Casus 3: Youssef

Drie leerkrachten en één ib'er kiezen ervoor om het kind uit deze casus wel door te verwijzen. Vier leerkrachten en zes ib'ers verwijzen het kind niet door. Een aantal respondenten geeft aan te weinig informatie te hebben, maar zij maken wel de keuze om het kind niet door te verwijzen.

Eén ib'er geeft aan te weinig informatie te hebben, waardoor ze geen keuze maakt. Haar informatie kan daarom niet opgenomen worden in de hierop volgende paragrafen. Ze wil weten in welke mate het kind Nederlands leert, wanneer hij bepaald gedrag vertoont, welke interventies zijn ingezet en wat zijn voorgeschiedenis is. Aan haar zijn beide situaties voorgelegd wanneer ze het kind wel en niet zou doorverwijzen. Hij kan volgens haar in het regulier onderwijs blijven als de interventies effect hebben. Ze zou hem doorverwijzen als de veiligheid in het geding is, het gedrag niet verandert, hij de Nederlandse taal niet oppakt of wanneer interventies niet werken: "Dan loop je denk ik aan tegen de grenzen van wat je als school kan bieden."

Factoren wel doorverwijzen

Vier respondenten verwijzen Youssef door vanwege zijn gedrag. Hij laat fysiek en agressief gedrag op school zien en wil thuis niet luisteren. Drie respondenten koppelen het gedrag aan veiligheid. Volgens hen komt de veiligheid van anderen en hemzelf in het geding, waardoor ze hem zouden doorverwijzen. Omdat de ouders hulp zoeken, zien twee respondenten dit als factor om Youssef wel door te verwijzen.

Factoren niet doorverwijzen

Negen respondenten zien mogelijkheden voor interventies, waardoor ze het kind niet doorverwijzen. Ze zouden met name inzetten op taal en gedrag, door bijvoorbeeld de GGD, een kinderpsycholoog of jeugdzorg in te schakelen. Vanwege zijn taalbeheersing verwijzen zeven respondenten hem niet door. Zij denken dat zijn gedrag te verklaren is vanuit het niet spreken van de Nederlandse taal. Eén ib'er zegt hierover: "Maar het zal geen reden zijn om te zeggen, nou ja omdat jij onze taal niet spreekt, moet je naar een andere school. Nee, dan moet school het faciliteren dat hij de Nederlandse taal kan leren." Youssef gaat 8 maanden naar een Nederlandse basisschool. Volgens vier respondenten is hij kort op school, waardoor ze hem niet doorverwijzen. Ze willen hem eerst laten wennen. Drie respondenten beschrijven dat ze

hem niet doorverwijzen omdat hij nog maar kort in Nederland is. Eén ib'er voegt hieraan toe: "Hij heeft vijf jaar lang iets anders gezien. Nou ja, dus dat heeft denk ik tijd nodig."

Aangezien ouders welwillend zijn om met het gedrag van Youssef aan de slag te gaan, zien twee respondenten dat als reden om hem niet door te verwijzen.

Schoolcontext

Alle respondenten beschrijven welke stappen ze zouden nemen op hun eigen school, om dit kind passend onderwijs te kunnen bieden. Zo wordt er gesproken over het inzetten van onderwijsassistenten, logopedie en traumaverwerking.

Eén leerkracht beschrijft dat de situatie niet voorkomt dat ze een kind zoals Youssef gelijk in de klas krijgt: "Overigens zou hij bij ons op school eerst naar het taalcentrum geweest zijn, dan zou die nooit direct op de reguliere school terechtgekomen zijn." Het taalcentrum bestaat uit klassen van maximaal 15 kinderen waarin het onderwijs vooral gericht is op de ontwikkeling van de Nederlandse taal. Een andere leerkracht en drie ib'ers vragen zich ook af waarom hij niet in een NT2-taalklas zit. Zij krijgen tevens geen gevluichte kinderen in de klas, omdat zij eerst naar een "schakelklas" gaan, of er is de optie om het kind (tijdelijk) naar een "taalschool" te verwijzen.

Eén ib'er zou Youssef op haar basisschool niet doorverwijzen. Er is op deze school veel ruimte om aan taal te kunnen besteden doordat er kleine klassen zijn en extra hulp. Daarbij doen ze veel aan woordenschat en NT2-onderwijs. Eén ib'er beschrijft dat ze bij haar op school een coach kunnen inzetten voor kinderen met externaliserend gedrag waardoor de veiligheid in het geding komt. Deze coach kan Youssef helpen om te voorkomen dat een situatie escaleert.

Na aanpassing casus niet doorverwijzen

Er zijn vier respondenten die Youssef niet zouden doorverwijzen als zijn gedrag positief verandert. Dit betekent dat er geen fysiek of agressief gedrag zou zijn. Eén respondent benadrukt dat kinderen zich veilig moeten voelen.

Na aanpassing casus wel doorverwijzen

Wanneer het gedrag van Youssef niet zou verbeteren, ondanks de inzet van interventies, dan zouden zes respondenten hem wel doorverwijzen. Vier respondenten halen de factor veiligheid aan, die in het geding kan komen door bijvoorbeeld agressie van Youssef. Eén ib'er zegt: "Wij moeten de veiligheid van dit kind, maar ook van andere kinderen kunnen waarborgen." Vier respondenten zouden Youssef vanwege de taalbeheersing doorverwijzen. Twee van deze respondenten zeggen dat ze dit doen als er sprake is van een taalprobleem, bijvoorbeeld een taalontwikkelingsstoornis. Als dit kind Nederlands zou spreken en de agressie zou blijven, dan zouden de andere twee respondenten hem doorverwijzen. Vier respondenten geven aan dat zij Youssef zouden doorverwijzen op basis van een zwakke cognitie, als er bijvoorbeeld sprake blijkt te zijn van een laag IQ. Eén leerkracht zegt hierover: "Maar als het gedrag voortkomt vanwege beperking in intelligentie, dan zou ik hem ook gewoon een andere school gunnen waar ze daar dan meer aandacht voor hebben, waardoor dan misschien het gedrag afneemt." Volgens deze respondenten wordt de combinatie van factoren dan een te complexe situatie. Wanneer er sprake blijkt van een ernstige gedragsstoornis, dan zouden twee respondenten hem doorverwijzen. Twee respondenten beschrijven dat de reden van doorverwijzing kan zijn als interventies niet blijken te werken.

Ontbrekende informatie

Er zijn negen respondenten die meer informatie willen over Youssef zijn ontwikkeling op verschillende vlakken, zoals cognitieve ontwikkeling en op gebied van taal en rekenen. Zeven respondenten willen weten hoe zijn taalontwikkeling in zijn moedertaal is. De geschiedenis voor school is belangrijk voor zes respondenten om meer over te weten. Ze

vragen zich bijvoorbeeld af wat hij heeft meegemaakt en of er sprake is van trauma. Over het gedrag willen vijf respondenten informatie, met betrekking tot waar het gedrag vandaan komt en hoe vaak het gedrag zich voordoet. Vier respondenten willen informatie over de ouders en drie respondenten willen dit over de thuissituatie in het geheel. Drie respondenten vragen zich af of Youssef gelukkig is op school. Dit gaat over welbevinden. Of er al hulp is ingezet, met name thuis, zouden drie respondenten willen weten.

Algemeen

Gedurende het interview zijn er ook algemene opmerkingen gemaakt door verschillende respondenten, die betrekking hebben op het proces van doorverwijzing.

Wachlijsten

Er wordt door één leerkracht aangegeven dat er lange wachlijsten zijn voor het doorverwijzen van kinderen bij haar in de regio. Het proces van doorverwijzen kan één of twee jaar duren, voordat een kind op de passende plek zit. Zodra een kind bij haar op school komt en het is duidelijk dat het kind niet in het regulier onderwijs kan blijven, dan probeert zij het proces zo snel mogelijk in gang te zetten: “Want je houdt gewoon in je achterhoofd van dit gaat nog een heel lang proces worden en hoe eerder we beginnen, hoe eerder je op de goede plek zit.”

Eén ib'er en één leerkracht beschrijven dat de sbo-scholen in de regio's waar zij werken vol zitten, wanneer er plek is dan is er een wachtlijst. De wachlijsten hebben volgens de ib'er geen invloed op hoe lang leerkrachten het zelf proberen in het regulier onderwijs, voordat ze kinderen doorverwijzen: “Ze gaan echt tot het gaatje hier.” De leerkracht zegt over de wachlijsten: “Dus je moet van goede huizen komen willen ze leerlingen gaan overplaatsen.” Daarbij komt de situatie voor dat leerlingen worden afgewezen door s(b)o-scholen. De wachlijsten hebben geen invloed op de keuze die ze maakt omtrent doorverwijzen.

Opleiding ouders

Elf respondenten halen de factor ‘Opleiding ouders’ aan, die volgens hen geen (doorslaggevende) factor is in het doorverwijzingsproces. Eén leerkracht beschrijft dat ouders wel hoogopgeleid kunnen zijn, maar dit wil niet zeggen dat een kind niet naar speciaal onderwijs zou kunnen gaan. Vijf ib’ers en twee leerkrachten geven aan, verwijzend naar casus 2, dat het niet zo is dat een kind doorverwezen wordt naar het sbo omdat een ouder ook op het sbo heeft gezeten. Eén ib’er zegt: “Een kind is toch zichzelf met zijn eigen IQ, zijn eigen stimulerende factoren, zijn eigen belemmerende factoren.”

Eén leerkracht vult hierbij aan dat deze factor wel mee kan spelen op een andere manier. In de praktijk ziet zij namelijk dat er bij laagopgeleide ouders een bepaalde thuissituatie is, wat zij omschrijft als “niet altijd even oké”, waardoor kinderen agressieproblemen krijgen. Het gedrag van een kind wat voortkomt uit bepaalde thuissituaties kan ervoor zorgen dat het kind uiteindelijk wordt doorverwezen.

Volgens één ib’er is er niet noodzakelijkerwijs een verband tussen hoogopgeleide ouders en kinderen met een hoog niveau op school. Dat ouders hoogopgeleid zijn zorgt wel voor een stimulerende omgeving voor kinderen. De opleiding van ouders maakt volgens één leerkracht en twee ib’ers niet uit in het doorverwijzingsproces, maar wel hoe betrokken ouders zijn en hoe actief ze kunnen helpen.

Geld

Eén leerkracht geeft aan dat bij een doorverwijzing naar speciaal onderwijs, de verwijzende school moet meebetalen voor de periode dat deze leerling nog op de basisschool zit. Dit geldt vanaf groep 3. Ze zegt: “Voordat je dan een kind doorverwijst, ja dan wil je eerst zeker weten is het echt nodig voordat je die hele zak met geld mee gaat geven.” Ze geeft aan dat ze hierdoor niet snel durft door te verwijzen. Eén ib’er herkent dit bij de kleuters. Binnen een bepaald tijdsbestek moet er een beslissing gemaakt worden over het doorverwijzen: “En

als je daar niet op tijd bij bent, dan kan je dat een enorme bak met geld gaan kosten. Dus dan ga je op basis van financiën een besluit nemen.”

Eén ib'er beschrijft dat er in een bepaalde regio scholen geld krijgen voor extra steun en hulp in de klas, of de klassen zijn bij voorbaat al kleiner. Op haar school met grotere klassen, waar ze dit geld niet krijgen, kunnen ze bepaalde problematiek niet aan.

Samenwerkingsverband

Eén ib'er beschrijft dat het samenwerkingsverband waar haar school onder valt een regeling heeft voor leerlingen die mogelijk in de toekomst worden doorverwezen naar het so. Dit wordt gedaan om deze leerlingen de kans te bieden op het regulier onderwijs, waarbij financiële overwegingen geen rol spelen. Hierbij wordt de doorverwijzing bekostigd door het samenwerkingsverband, wanneer wordt voldaan aan bepaalde regels. Dit creëert volgens de ib'er rust en tijd. Deze regeling heeft niet elk samenwerkingsverband. Als de regeling er is, dan zijn de voorwaarden verschillend.

Een ib'er beschrijft grote verschillen tussen en binnen samenwerkingsverbanden in de procedure en het aantal leerlingen dat wordt doorverwezen. Ze heeft ervaring met een samenwerkingsverband waar zelden werd doorverwezen. Bij haar huidige school worden leerlingen altijd doorverwezen zolang ze correct en zorgvuldig onderbouwen waarom ze de leerling verwijzen. Dit komt in haar situatie neer op drie kleuters per jaar.

Etnische achtergrond

Vier respondenten halen de etnische achtergrond van de kinderen uit de casussen aan. Als het meisje uit de eerste casus een andere afkomst zou hebben dan de Nederlandse, dan zouden één leerkracht en één ib'er haar nog steeds niet doorverwijzen. De ib'er legt uit: “Maakt niet uit waar ze vandaan komt. Welke cultuur... Maar wat je hier beschrijft, ook al zou het een Turks meisje zijn of een Marokkaans meisje of Syrisch. Dan vind ik dat wat je ziet, dat kunnen wij als school best wel handelen.”

Met betrekking tot casus 3 gaat het volgens drie respondenten puur om gedrag waardoor zij hem zouden doorverwijzen, en niet om het wel of niet spreken van de Nederlandse taal of waar de leerling vandaan komt. Eén ib'er zegt ongeacht de etnische achtergrond van een kind: "Ik zou altijd eerst kijken of je iets kan veranderen in het gedrag, maar op het moment dat het gedrag niet verandert, dan zijn wij niet passende school."

Welbevinden, veiligheid en gedrag

Meerdere respondenten beschrijven het welbevinden en de veiligheid als factoren in het algemeen waarbij ze de afweging maken of een kind wel of niet doorverwezen moet worden. Ze beschrijven dat de ontwikkeling of het onderwijs van andere kinderen niet belemmerd moet worden door het gedrag van een kind en/of doordat de veiligheid in het geding komt. Hierbij wordt onveiligheid ook genoemd als het gevolg van fysieke gedragingen van een leerling. Daarnaast moet het welbevinden van een kind voorop staan. Een leerkracht zegt: "Eigen welbevinden is natuurlijk wel op een gegeven moment een graadmeter van of deze plek dan nog passend is waar hij nu zit."

Schoolcontext

Een aantal respondenten kijkt naar schoolfactoren met betrekking tot doorverwijzen. Eén ib'er neemt het volgende mee: "We kijken altijd naar het kind, we kijken naar de leerkracht, maar we kijken ook naar de onderwijsplek waar het kind in zit. En dan kom je samen tot een ontdekking van dat een andere onderwijsplek beter passend is."

Vier respondenten beschrijven dat de leerkracht zelf ook een belangrijke factor is in het doorverwijzingsproces. Eén leerkracht beschrijft: "Wat ik ook wel meeweeg is welke leerkrachten krijgt een kind de komende jaren en hoe vaardig zijn de leerkrachten die het kind krijgen om dit gedrag te ondersteunen?" De respondenten vragen zich af of elke leerkracht bereid is om een stap extra te zetten voor een kind en of elke leerkracht in staat is om met zorgleerlingen om te gaan. Eén leerkracht denkt dat leerkrachten een leerling sneller

doorverwijzen als zij handelingsverlegen zijn. Het zou per leerjaar kunnen verschillen, kijkend naar de leerkracht die voor de groep staat, of het kind wordt doorverwezen of niet.

Draagkracht en groepsgrootte

Drie leerkrachten en twee ib'ers kijken naar de groepsgrootte en het aantal zorgleerlingen in de groep, of het haalbaar is om een leerling met bepaalde problematiek te behouden. Dit zou van invloed kunnen zijn op een doorverwijzing, vanwege de draagkracht van de leerkracht. Eén leerkracht omschrijft: "En ik vind het ook wel belangrijk om de leerkrachten hier op school overeind te houden." De respondenten beschrijven dat er naast deze ene leerling met problematiek nog meer leerlingen zullen zijn die hulp van de leerkracht nodig hebben. Eén leerkracht vult aan dat bepaalde kinderen gebaat zijn bij kleinere klassen: "Ik zie dat zij het zoveel beter doen op zo'n groepje van 17 versus mijn groep van 27 waar ze vorig jaar in zaten. Dat ik ook denk, je moet ze ook niet te lang dat recht ontnemen op SBO." Eén ib'er zegt over de klassengrootte: "Ik denk dat je als school beter in staat bent om passend onderwijs te bieden als de klassen wel echt kleiner zijn."

Alternatieven doorverwijzen

Eén leerkracht en één ib'er benoemen dat kinderen ook naar een andere reguliere school verwezen kunnen worden. De leerkracht zegt: "Het kan ook nog zijn dat dit bijvoorbeeld niet bij mij op school heel goed zou gedijen, maar wel misschien op een vrije school." Ze ziet ook wel eens kinderen naar een wat kleinere basisschool gaan of een andere in de wijk liggende basisschool: "En dan gaat het wel beter." Daarnaast haalt de ib'er de mogelijkheid aan dat er wordt gekeken naar een andere kleutergroep binnen de eigen school, bij een andere leerkracht. Ook worden door een aantal respondenten de opties binnen het regulier onderwijs overwogen, om een kind wel te kunnen behouden. Dit kan door een leerling op een eigen leerlijn te zetten of door middel van kleuterverlenging. Dit laatste is afhankelijk van wanneer het kind is ingestroomd in de kleuterklas.

Conclusie

In het huidige onderzoek is onderzocht welke afwegingen kleuterleerkrachten en intern begeleiders maken om een kind in groep 1/2 vanuit het reguliere onderwijs door te verwijzen naar het speciaal (basis)onderwijs. Voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag zijn er interviews afgenomen met deze professionals, waarbij drie fictieve casussen zijn voorgelegd.

Uit de resultaten blijkt dat alle respondenten casus 1 niet doorverwijzen. Alle respondenten zien nog mogelijkheden voor interventies om het kind passend onderwijs te bieden. De factoren die het meest naar voren komen zijn haar leeftijd (4 jaar), op basis van haar intelligentie en dat ze te kort op school zit (4 maanden) om haar door te verwijzen.

Het blijkt dat vijf respondenten casus 2 wel doorverwijzen. Er komt het meest naar voren dat zij deze beslissing maken op basis van zijn intelligentie en ondersteunende factoren die het sbo kan bieden voor dit kind. Negen respondenten verwijzen casus 2 niet door. Hieruit blijkt dat de factoren motivatie, meekomen op school en karakter het meest naar voren komen om hem niet door te verwijzen.

De resultaten laten zien dat vier respondenten casus 3 wel doorverwijzen. De factoren die hierbij het meest naar voren komen zijn gedrag en veiligheid. Tien respondenten verwijzen casus 3 niet door. Hieruit blijkt dat de respondenten nog mogelijkheden voor interventies zien om het kind passend onderwijs te bieden. Daarnaast komen de factoren taalbeheersing en dat het kind kort op school zit het meeste voor.

Er is één respondent die zowel bij casus 2 als bij casus 3 geen keuze over doorverwijzing kan maken, vanwege te weinig informatie over deze casussen.

Al met al kan gezegd worden dat welbevinden, gedrag en veiligheid de belangrijkste factoren zijn waarmee leerkrachten en intern begeleiders afwegingen maken. Deze factoren komen in alle besproken scenario's van wel en niet doorverwezen naar voren. Er wordt

gekeken naar of de school de juiste of voldoende handvatten kan bieden om het kind in kwestie te kunnen voorzien in zijn/haar behoeften, zonder dat dit ten koste gaat van het kind zelf, de klasgenoten of de leerkracht.

Discussie

Dit onderzoek draagt bij aan de kennis over wanneer betrokken professionals uit de onderwijspraktijk een kleuter in groep 1/2 wel of niet zouden doorverwijzen. Het is duidelijk geworden welke factoren deze professionals belangrijk en doorslaggevend vinden, waarover enige overeenstemming lijkt te zijn: gedrag, veiligheid en welbevinden. Op basis van deze factoren worden er afwegingen gemaakt of een kind wel of niet doorverwezen zou worden. Wanneer deze factoren zodanig ernstig zijn of in het geding komen waardoor een kind doorverwezen wordt, is subjectief. Het kan daarom per professional verschillen welke beslissing ze uiteindelijk maken.

Integratie resultaten

Wat opvallend is aan de casussen is dat het meisje uit casus 1 door geen enkele respondent wordt doorverwezen. Het is echter niet duidelijk of dit toe te schrijven is aan het feit dat het om een meisje gaat in plaats van een jongen. Bij casus 2 en 3 gaat het in beide gevallen om een jongen, waarbij de respondenten wisselende antwoorden geven of ze deze zouden doorverwijzen of niet. Ondanks dat de literatuur (Ministerie van OCW, 2023; CBS, 2023) aangeeft dat er in het s(b)o meer jongens dan meisjes zijn, kan er met het huidige onderzoek niet gezegd worden of jongens of meisjes eerder doorverwezen worden. De factor sekse wordt door geen enkele respondent genoemd als reden waardoor het kind in de casus, of een kind in het algemeen, wordt doorverwezen of niet.

Shapiro (2023) beschrijft dat met name kleuters eerder worden doorverwezen naar het s(b)o. Uit de huidige onderzoeksresultaten blijkt dat leeftijd wordt genoemd als factor om juist nog niet door te verwijzen, omdat een leerling in de desbetreffende situatie nog te jong

is. Daarbij erkennen verschillende respondenten dat bepaald gedrag van een jong kind, zoals in casus 1, passend is bij de leeftijd en dat ze daardoor juist niet zouden doorverwijzen. Het wordt omschreven als “herkenbaar kleutergedrag”. Dit komt overeen met Van de Grift (2015) die beschrijft dat veel gedragsproblemen bij kleuters leeftijdsconform zijn. Toch wordt gedrag wel als een van de voornaamste redenen genoemd door de respondenten om een kind door te verwijzen. Hierbij gaat het om externaliserend gedrag wat zodanig storend is of zorgt voor onveiligheid, waarbij het meestal gaat om agressie of fysieke uitingen. Deze bevinding komt overeen met de literatuur (Tavecchio, 1989) die beschrijft dat kinderen met externaliserend gedrag meer worden doorverwezen dan kinderen met internaliserend gedrag.

Beperkingen

Ondanks dat dit onderzoek meer duidelijkheid schept over de denkwijzen en afwegingen die betrokken professionals maken, heeft het onderzoek ook zijn beperkingen. De antwoorden die zijn gegeven, zijn passend bij de casussen. Het is niet duidelijk of deze antwoorden ook gegeven zouden worden bij casussen met andere kind- en ouderkenmerken of -problematiek. Toch is wel de verwachting dat gedrag, veiligheid en welbevinden ook dan factoren zijn die genoemd zouden kunnen worden, aangezien deze factoren bij alle interviews terugkwamen. Hierin is een patroon te ontdekken. Daarbij gaven de meeste respondenten aan dat ze deze factoren in het algemeen belangrijk vinden, niet per se alleen bij een specifieke casus.

Een probleem bij interviews is de neiging van respondenten om in een richting te antwoorden die ze als sociaal wenselijk beschouwen. Deze neiging hangt af van het onderwerp, die bij de ene respondent gevoeliger kan liggen dan bij de ander. Daardoor kunnen vraagtekens gesteld worden bij de validiteit van de verkregen interviewgegevens (Tijmstra & Brinkman-Engels, 1978). Om dit zoveel mogelijk te voorkomen is er rekening gehouden met de vraagstelling, door open vragen te stellen en sturing van het interview te

beperken. Er zijn geen factoren ingebracht door de onderzoeker zelf, er is slechts doorgevraagd op factoren die de respondenten zelf inbrachten. Met betrekking tot het huidige onderzoek zou het kunnen zijn dat de respondenten sociaal wenselijk antwoorden over onderwerpen als etnische achtergrond en SES. Wat opvalt is dat de factor SES helemaal niet wordt genoemd in de interviews. De etnische achtergrond, evenals de opleiding van ouders, worden door de respondenten die deze onderwerpen aansnijden niet als factoren gezien die van invloed zijn op de doorverwijzing. Dit komt niet overeen met de onderzoeken van Smeets (2007) en Skiba et al. (2005) waarbij deze factoren juist wel van invloed zijn.

Er is gebruikgemaakt van een gelegenheidssteekproef. De beperking hierbij is dat de respondenten niet willekeurig zijn geselecteerd, aangezien iedereen iets gemeenschappelijks heeft: ze zijn allemaal lid van een specifieke groep op social media (Facebook) of moeten enige connectie met de onderzoeker hebben (LinkedIn) om de oproep te kunnen zien. Dit is nadelig voor de representativiteit van de beoogde doelgroep. Leerkrachten en intern begeleiders die geen lid zijn van deze groep, geen connectie hebben met de onderzoeker via social media of die helemaal geen social media hebben, konden niet in de steekproef terechtkomen. Daarnaast varieert het per tijdstip op de dag hoeveel mensen de oproep gezien kunnen hebben. Om de kans op vertekening te beperken, zijn de oproepen op verschillende dagen en tijdstippen gepubliceerd (Van der Pligt & Blankers, 2013). Bovendien hebben alle respondenten zich vrijwillig aangemeld voor het onderzoek, waardoor het zou kunnen dat zij meer affiniteit hebben met het onderzoeksonderwerp en een positievere houding hebben ten aanzien van passend onderwijs (Rademaker et al., 2021) en/of een bovengemiddelde interesse hebben in het proces van doorverwijzing van kleuters.

Aan het onderzoek hebben uitsluitend vrouwen deelgenomen. Geen enkele man heeft gereageerd op de oproep. Dit kan deels verklaard worden uit het feit dat vrouwen al jaren sterk oververtegenwoordigd zijn in het lerarenberoep. De populatie mannen in het primair

onderwijs (po) was, voor het laatst gemeten in 2020, slechts 13% van alle po-leerkrachten (Ministerie van OCW, 2021c). Hiervan is een klein percentage van de mannen kleuterleerkracht, waardoor de kans dat zij zouden reageren op de oproep vrij beperkt is.

Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Het samenwerkingsverband wordt door meerdere respondenten benoemd als relevante factor in het doorverwijzingsproces. In het huidige onderzoek zijn geen medewerkers van het samenwerkingsverband geïnterviewd. Vervolgonderzoek met betrekking tot het samenwerkingsverband kan nuttig zijn om een completer beeld te kunnen vormen van het proces van doorverwijzing naar het s(b)o. Zoals eerder beschreven werken (kleuter)leerkrachten, intern begeleiders en samenwerkingsverbanden samen om te zoeken naar mogelijkheden om leerlingen het beste te ondersteunen (Ministerie van OCW, 2022). Wanneer een school niet passend blijkt te zijn voor een kind, dan wordt er gekeken naar een andere school die dat wel is. Dit kan een s(b)o school zijn, waarvoor het samenwerkingsverband een TLV moet afgeven. Aangezien de medewerkers van dit verband over deze beslissing gaan, kan het interessant zijn om ook hun afwegingen over het wel of niet doorverwijzen van een kleuter naar het s(b)o in kaart te brengen.

Uit het onderzoek blijkt dat de professionals verschillende keuzes maken. De meeste intern begeleiders kiezen met betrekking tot casus 2 en 3 voor niet doorverwijzen, waar de leerkrachten verschillende keuzes maken. In dit onderzoek is er niet specifiek onderzocht of de functie van een respondent invloed heeft op de keuze. Toch is dit verschil in keuze een opvallend gegeven, die mogelijk verklaard kan worden uit het feit dat leerkrachten de leerling (dagelijks) in de klas hebben. Hier is sprake van direct contact. De intern begeleider ziet de leerling minder en maakt daardoor het leer- en/of gedragsprobleem van een kind niet dagelijks mee. Vervolgonderzoek waarin het verband tussen functie en doorverwijzen wordt onderzocht, zou hier mogelijk meer duidelijkheid over kunnen geven.

Daarnaast zou er in vervolgonderzoek meerdere verbanden gezocht kunnen worden tussen bepaalde factoren en het wel of niet doorverwijzen van een kind. Zo zijn het aantal jaren werkervaring en waar de respondenten werkzaam zijn (stad of dorp) in het huidige onderzoek niet meegenomen als factoren die van invloed kunnen zijn op de keuze van doorverwijzing. Mogelijk kan dit wel interessant zijn om te onderzoeken. Van Gennip et al. (2007) beschrijven namelijk dat vooral startende leerkrachten handelingsverlegenheid ervaren ten aanzien van gedragsproblemen. Onderzoek wijst uit dat gedragsproblemen in stedelijke gebieden veel sterker spelen dan in minder stedelijke gebieden. In een stedelijker gebied zou de belasting van de problematiek in de perceptie van leerkrachten sterker zijn (Batenburg et al., 2004).

Aanbevelingen voor de praktijk

Het blijkt dat samenwerkingsverbanden verschillende richtlijnen hebben (Ministerie van OCW, 2022). Ook uit dit huidige onderzoek komt dit naar voren. Zo benoemt een leerkracht dat het per samenwerkingsverband verschilt hoeveel leerlingen er jaarlijks worden doorverwezen en hoe ‘makkelijk’ of ‘moeilijk’ dit gaat. Deze verschillen kunnen bestaan tussen zowel scholen die binnen eenzelfde samenwerkingsverband vallen als tussen scholen van verschillende samenwerkingsverbanden. Dit betekent dat een kind op een bepaalde basisschool wel wordt doorverwezen en op een andere basisschool (mogelijk) niet. Naast dat dit verschil kan komen door de verschillende regels en richtlijnen per samenwerkingsverband, kan ook subjectiviteit van een leerkracht of intern begeleider hierin een rol spelen. Hoe zij de problematiek van een leerling, bijvoorbeeld het gedrag, ervaren heeft te maken met de verwachtingen, visie en persoonlijkheid van deze professionals (Beers et al., 2023). Ook de draagkracht van leerkrachten kan hierin een rol spelen. Het verschilt per leerkracht wat hij/zij aankan wat betreft de problematiek van een leerling, met daarbij contextfactoren zoals de klas in acht te nemen. Ondanks dat subjectiviteit niet te vermijden is, zou elke leerkracht, maar

ook elke intern begeleider en samenwerkingsverband, in staat moeten zijn om objectief het (leer)gedrag en potentie van leerlingen te kunnen beoordelen (Maas & Meijnen, 1999).

Onderzoek naar landelijke richtlijnen die enige houvast kunnen bieden zouden hierbij helpend kunnen, zodat verschillen in de keuze van doorverwijzing en procedures tussen scholen en tussen samenwerkingsverbanden minder groot is. Het huidige onderzoek kan hiervoor de aanzet zijn om gelijkenissen en verschillen duidelijk te krijgen. Daarbij is het essentieel dat verschillende (kleuter)leerkrachten, intern begeleiders en samenwerkingsverbanden in de toekomst met elkaar in gesprek gaan om ervaringen en denkwijzen met elkaar te bespreken.

Referentielijst

- Achenbach, T. M., & Edelbrock, C. S. (1978). The Classification of Child Psychopathology: A review and analysis of Empirical efforts. *Psychological Bulletin*, 85(6), 1275–1301.
<https://doi.org/10.1037/0033-2909.85.6.1275>
- Appel, M., Weber, S., & Kronberger, N. (2015). The Influence of Stereotype Threat on Immigrants: Review and Meta-Analysis. *Frontiers in Psychology*, 6, 900.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.00900>
- Barbarin, O. A., Bryant, D., McCandies, T., Burchinal, M., Early, D. M., Clifford, R. M., Pianta, R. C., & Howes, C. (2006). Children enrolled in public pre-K: The relation of family life, neighborhood quality, and socioeconomic resources to early competence. *American Journal of Orthopsychiatry*, 76(2), 265–276. <https://doi.org/10.1037/0002-9432.76.2.265>
- Batenburg, T. A., Hoogland, S. E., & Veneman, H. (2004). *Het WSNS-beleid in de praktijk*. GION.
- Beers, M., Brouwer, B. M., Van Brouwershaven, S., Van Diest, K., Gerets, D., Groeneveld, S., Van den Hof, M., Van den Klooster, D., De Koning, S., Landsmeer-Dalm, V.,

- Martin, A., Montulet, N., Penterman, H., Peters, U., Van Rijbroek, E., Stolk-Haak, K., De Stigter, M., & Velthoen, M. (2023). *Ontwikkelingspsychologie*. Boom.
- Bornstein, M. H., Hahn, C., & Haynes, O. M. (2010). Social competence, externalizing, and internalizing behavioral adjustment from early childhood through early adolescence: Developmental cascades. *Development and Psychopathology*, 22(4), 717–735.
<https://doi.org/10.1017/s0954579410000416>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2023, 7 februari). *Vergelijking populaties gespecialiseerd onderwijs en basisonderwijs*. Geraadpleegd op 20 oktober 2023, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/aanvullende-statistische-diensten/2023/vergelijking-populaties-gespecialiseerd-onderwijs-en-basisonderwijs/3-resultaten>
- De Wit, C. (2017). *Peuters en kleuters*. Stichting Gezondheid Nederland.
- Denessen, E., Hornstra, L., Van Den Bergh, L., & Bijlstra, G. (2022). Implicit measures of teachers' attitudes and stereotypes, and their effects on teacher practice and student outcomes: A review. *Learning and Instruction*, 78, 1–15.
<https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2020.101437>
- Denham, S. A. (2006). Social-Emotional Competence as support for school readiness: What is it and how do we assess it? *Early Education and Development*, 17(1), 57–89.
https://doi.org/10.1207/s15566935eed1701_4
- Dierickx, E., & Koelman, A. (2021). *Kleuterleerkracht. Het naslagwerk voor kwaliteitsvol kleuteronderwijs*. Uitgeverij Lannoo.
- Dodge, K. A., Dishion, T. J., & Lansford, J. E. (2006). *Deviant peer influences in programs for youth problems and solutions*. Guilford Press.
- Driessen, G. (2022). Attitudes, Behavior and Relations in the Early School Years. *Education Sciences*, 12(4), 283. <https://doi.org/10.3390/educsci12040283>

- Driessen, G., Leest, B., Mulder, L., Paas, T., & Verrijt, T. (2014). *Zittenblijven in het Nederlandse basisonderwijs: een probleem?* ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.
<https://www.onderwijsconsument.nl/wp-content/uploads/Zittenblijven-in-Nederlands-onderwijs-een-probleem.pdf>
- Driessen, G., & Merry, M. S. (2014). Trends in Educational Disadvantage in Dutch Primary School. *Educational Review*, 66(3), 276–292.
<https://doi.org/10.1080/00131911.2013.771146>
- Eifler, S., & Petzold, K. (2019). Validity Aspects of Vignette Experiments: Expected “What-If” Differences Between Reports of Behavioral Intentions and Actual Behavior. In P. Lavrakas, M. Traugott, C. Kennedy, A. Holbrook, E. De Leeuw, & B. West, *Experimental Methods in Survey Research: Techniques that Combine Random Sampling with Random Assignment* (pp. 393–416). Wiley.
<https://doi.org/10.1002/9781119083771>
- Entwisle, D. R., Alexander, K. L., & Olson, L. S. (2005). First Grade and Educational Attainment by Age 22: A New Story. *American Journal of Sociology*, 110(5), 1458–1502. <https://doi.org/10.1086/428444>
- Fantuzzo, J. W., Bulotsky-Shearer, R. J., Fusco, R. A., & McWayne, C. M. (2005). An investigation of preschool classroom behavioral adjustment problems and social–emotional school readiness competencies. *Early Childhood Research Quarterly*, 20(3), 259–275. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2005.07.001>
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to Design and Evaluate Research in Education* (8ste editie). McGraw-Hill Education.
- Grissom, J. A., & Redding, C. (2016). Discretion and disproportionality. *AERA Open*, 2(1), 233285841562217. <https://doi.org/10.1177/2332858415622175>

Hanover Research. (2016). *Early skills and predictors of academic success*.

https://portal.ct.gov/-/media/SDE/ESSA-Evidence-Guides/Early_Skills_and_Predictors_of_Academic_Success

Hibel, J., Farkas, G., & Morgan, P. L. (2010). Who Is Placed into Special Education?

Sociology of Education, 83(4), 312–332. <https://doi.org/10.1177/0038040710383518>

IBM SPSS Statistics. (2021). *SPSS (Versie 28)* [Software].

Inspectie van het Onderwijs. (2023). *Onderzoekskader 2021 voor het toezicht op het*

(voortgezet) speciaal onderwijs. Onderwijsinspectie. Geraadpleegd op 15 oktober 2023, van

<https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/onderzoekskaders/documenten/publicaties/2021/07/01/onderzoekskader-2021-voortgezet-speciaal-onderwijs>

Kauffman, J. M., & Badar, J. (2016). It's instruction over place - not the other way around!

Phi Delta Kappan, 98(4), 55–59. <https://doi.org/10.1177/0031721716681778>

Klingner, J. K., & Harry, B. (2006). The Special Education Referral and Decision-Making

Process for English Language learners: child study team meetings and placement conferences. *Teachers College Record*, 108(11), 2247–2281.

<https://doi.org/10.1111/j.1467-9620.2006.00781.x>

Landis, J. R., & Koch, G. G. (1977). The measurement of observer agreement for categorical

data. *Biometrics*, 33(1), 159–174. <https://doi.org/10.2307/2529310>

Lane, K. L., Wehby, J. H., Little, M. A., & Cooley, C. (2005). Academic, Social, and

Behavioral Profiles of Students with Emotional and Behavioral Disorders Educated in Self-Contained Classrooms and Self-Contained Schools: Part I-Are They More Alike Than Different? *Behavioral Disorders*, 30(4), 349–361.

<https://doi.org/10.1177/019874290503000407>

Maas, C. J. M. (1992). *Probleemleerlingen in het basisonderwijs*. Thesis Publishers.

- Maas, C. J. M., & Meijnen, G. W. (1999). Problem students: A contextual phenomenon. *Social Behavior and Personality*, 27(4), 387–406.
<https://doi.org/10.2224/sbp.1999.27.4.387>
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2021a, juli 6). *(Voortgezet) speciaal onderwijs*. Rijksoverheid.nl. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/passend-onderwijs/speciaal-onderwijs>
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2021b, oktober 20). *Zorgplicht en samenwerken scholen in passend onderwijs*. Rijksoverheid.nl.
<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/passend-onderwijs/zorgplicht-en-samenwerken-scholen-passend-onderwijsverantwoordelijkheid-van-de-scholen>
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2021c, december 9). *Trendrapportage Arbeidsmarkt Leraren PO, VO en MBO 2021*. Rijksoverheid.nl. Geraadpleegd op 15 november 2023, van
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/12/09/trendrapportage-arbeidsmarkt-leraren-po-vo-en-mbo-2021>
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2021d, december 22). *Doelen passend onderwijs*. Rijksoverheid. Geraadpleegd op 14 mei 2023, van
<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/passend-onderwijs/doelen-passend-onderwijs>
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2022). Helderheid rond passend onderwijs. In *Rijksoverheid.nl*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-onderwijs-cultuur-en-wetenschap/documenten/brochures/2022/03/29/helderheid-rond-passend-onderwijs>
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2023, 20 maart). *Ontwikkeling van het aantal leerlingen in het primair onderwijs*. OCW in cijfers.

<https://www.ocwincijfers.nl/sectoren/primair-onderwijs/leerlingen/aantallen-ontwikkeling-aantal-leerlingen>

Passaretta, G., & Skopek, J. (2018). *Roots and Development of Achievement Gaps. A Longitudinal Assessment in Selected European Countries*. ISOTIS Report (D 1.3), Trinity College Dublin. https://www.opgroeien.be/sites/default/files/tool-documents/isotis_d1.3-roots-and-development-of-achievement-gaps.pdf

Rademaker, F., De Boer, A., Kupers, E., & Minnaert, A. (2021). It also takes teachers to tango: Using social validity assessment to refine an intervention design. *International Journal of Educational Research*, *107*, 1–12.

<https://doi.org/10.1016/j.ijer.2021.101749>

Rimm-Kaufman, S. E., Pianta, R. C., & Cox, M. J. (2000). Teachers' Judgments of Problems in the Transition to Kindergarten. *Early Childhood Research Quarterly*, *15*(2), 147–166. [https://doi.org/10.1016/s0885-2006\(00\)00049-1](https://doi.org/10.1016/s0885-2006(00)00049-1)

Saldaña, J. (2014). Coding and Analysis Strategies. In P. Leavy, *The Oxford Handbook of Qualitative Research* (pp. 581–598). Oxford University Press.

<https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199811755.013.001>

Scientific Software Development GmbH. (2023). *ATLAS.ti* (23.3) [Software].

Shapiro, A. (2023). Over Diagnosed or Over Looked? The Effect of Age at Time of School Entry on Students Receiving Special Education Services. *Exceptional Children*, *89*(2), 161–177. <https://doi.org/10.1177/00144029221108735>

Skiba, R. J., Poloni-Staudinger, L., Simmons, A. B., Feggins-Azziz, L. R., & Chung, C. (2005). Unproven Links: Can Poverty Explain Ethnic Disproportionality in Special Education? *Journal of Special Education*, *39*(3), 130–144.

<https://doi.org/10.1177/00224669050390030101>

- Smeets, E. (2007). *Speciaal of apart. Onderzoek naar de omvang van het speciaal onderwijs in Nederland en andere Europese landen*. ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.
<https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/211456/rapport-r1732.pdf>
- Smeets, E., Driessen, G., Elfering, S., & Hovius, M. (2009). Allochtone leerlingen en speciale onderwijsvoorzieningen. In *Radboud University*. ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.
<https://repository.ubn.ru.nl/handle/2066/210833>
- Smeets, E., Van der Veen, I., Derriks, M., & Roeleveld, J. (2007). *Zorgleerlingen en leerlingenzorg op de basisschool*. ITS/SCO-Kohnstamm Instituut.
- Snyder, J., McEachern, A., Schrepferman, L., Just, C., Jenkins, M., Roberts, S., & Lofgreen, A. (2010). Contribution of peer deviancy training to the early development of conduct problems: Mediators and moderators. *Behavior Therapy*, *41*(3), 317–328.
<https://doi.org/10.1016/j.beth.2009.05.001>
- Tavecchio, L. W. C. (1989). Seksespecifieke socialisering: niet alleen nadelig voor meisjes. *Jeugd en Samenleving*, *19*(5), 276–290.
- Tijmstra, T., & Brinkman-Engels, M. (1978). Sociale wenselijkheid als validiteitsprobleem. *Mens en Maatschappij*, *53*(2), 196–208.
<https://rjh.ub.rug.nl/MenM/article/download/13195/10695>
- Van de Grift, B. (2015). *De lastige kleuter. Of: Hoe breinleren ons helpt om Kleuters te begrijpen*. SWP.
- Van der Pligt, J., & Blankers, M. (2013). *Survey-onderzoek: De meting van attitudes en gedrag*. Boom Lemma.
- Van Gennip, H., Marx, T., & Smeets, E. (2007). *Gedragsproblemen in de basisschool en competenties van leraren*. ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.
<https://repository.ubn.ru.nl/handle/2066/211434>

Van Grinsven, V., & Van der Woud, L. (2016). Onderzoek Passend Onderwijs. In *DUO Onderwijsonderzoek*. DUO Onderwijsonderzoek.

Bijlage A

Casussen

Casus 1

Rosalie is een 4-jarig Nederlands meisje. Ze komt uit een gezin met twee Nederlandse ouders. Ze heeft een oudere broer en een jonger zusje. Beide ouders van Rosalie zijn hoogopgeleid en hebben een baan. Thuis wordt er veel voorgelezen. De ouders proberen veel activiteiten te doen met hun kinderen, zoals een dagje uit naar een pretpark. De kinderen worden liefdevol opgevoed. Ondanks dat de kinderen goed met elkaar kunnen spelen, zondert Rosalie zich vaak af. Ze speelt het liefst de hele dag alleen op haar kamer met poppen. Ouders beschrijven Rosalie als een fantasierijk meisje, dat de hele dag aan het dansen en zingen is. Ze kan opgaan in haar eigen belevingswereld. Hierdoor kan zij soms niet door hebben wat er in haar omgeving gebeurt. Ze hoort bijvoorbeeld niet dat haar ouders tegen haar praten. Wanneer ouders contact met haar proberen te krijgen, kan ze hen glazig aankijken. Ouders krijgen de indruk dat het soms niet binnenkomt wat er tegen haar gezegd wordt.

Rosalie zit inmiddels vier maanden op school in groep 1. Ze kan goed meekomen met het niveau van de taal- en rekenactiviteiten in de kring. Ze weet vaak de antwoorden op de vragen die de juf stelt, ook als deze vragen boven het niveau liggen dat je op basis van haar leeftijd zou verwachten. Echter haakt Rosalie vaak af in kringverband. Ze kan zich dan niet concentreren. Wat de juf opvalt is dat Rosalie plotseling in de kring kan opstaan van haar stoel. Ze gaat dan op eens weglopen naar een andere plek in de klas. Ze staart vervolgens uit het raam en lijkt in haar eigen wereld te zitten. De juf kan dan moeilijk contact met haar krijgen. Daarnaast valt het de juf op dat Rosalie dwangmatige trekjes vertoont. Ze kan telkens eenzelfde beweging eindeloos herhalen, zoals over de drempel bij de deur stappen. Wanneer juf dan aan haar vraagt om door te lopen of even bij juf te komen, dan blijft Rosalie doorgaan met de handeling. Ze kan dit niet loslaten. Ook doet Rosalie erg lang over het eten en drinken op school. Als de andere kinderen al gaan buitenspelen, heeft Rosalie nog niet gedronken of is ze op de helft van haar boterhammen. Ouders herkennen dit langzame eten en drinken van Rosalie thuis. Zowel ouders als de juf geven aan dat Rosalie gebaat is bij duidelijkheid en structuur. Wanneer er wisselingen zijn op een dag, doordat de planning bijvoorbeeld anders loopt, dan vindt Rosalie dit moeilijk. Ook wanneer er een andere leerkracht voor de klas staat, kan ze hier moeilijk mee omgaan. Ze kan dan gaan huilen of ze geeft aan dat ze naar huis wil. Ze heeft behoefte aan veiligheid en vertrouwdheid van haar eigen juf.

Casus 2

Giovanni is een 6-jarige Nederlandse jongen, met twee Nederlandse ouders. Zijn ouders zijn gescheiden toen hij 3 jaar was. Giovanni woont bij zijn moeder, stiefvader, drie oudere broers en twee jongere zusjes. Ze hebben thuis een heleboel dieren, zoals honden, konijnen en vogels. Giovanni is erg zorgzaam voor de dieren. Thuis wil hij zijn moeder graag helpen in het huishouden. Het gezin van Giovanni heeft niet veel geld, ze halen eten bij de voedselbank. Giovanni ziet zijn vader niet vaak. Zijn vader kan soms onverwachts langskomen, maar hij kan ook weken niks van zich laten horen. Giovanni en zijn broers en zussen vinden dit lastig. Giovanni probeert dit echter niet te laten zien aan zijn moeder. De moeder van Giovanni heeft onlangs haar baan verloren. Ze is erg onzeker over de toekomst van haar kinderen. Ze is laagopgeleid en heeft vroeger op het SBO gezeten. Aangezien ze zelf een pestverleden heeft, is ze bang dat haar kinderen hetzelfde overkomt. De stiefvader van Giovanni heeft de afgelopen jaren verschillende banen gehad en is momenteel wel werkzaam.

Giovanni gaat bijna naar groep 3. Moeder maakt zich zorgen over deze overgang. Ze vraagt zich telkens af of Giovanni dit wel kan, of dat hij toch beter in groep 2 kan blijven

zitten. Uit een intelligentietest is gebleken dat hij een IQ heeft van 75. Giovanni kan wel meekomen met de lessen, maar hij heeft regelmatig wat extra uitleg en tijd nodig. De juf moet opdrachten voor Giovanni opdelen in kleine stukjes. Giovanni heeft een lage verwerkingssnelheid. Daarnaast vindt hij het rijmen en het herkennen van cijfers erg lastig. Hij is wel erg gemotiveerd en hij doet goed zijn best op school. De juf beschrijft Giovanni als een lieve, vriendelijke jongen. In de klas is hij erg behulpzaam, hij wil de juf graag helpen. Ook vraagt hij dagelijks om een knuffel van de juf. Hij geeft veel complimenten, ook aan andere kinderen. Hij wil graag goedkeuring krijgen van de juf. Giovanni heeft continu bevestiging nodig om aan het werk te blijven. Hij komt regelmatig bij juf om zijn voortgang met zijn werk te laten zien.

Casus 3

Youssef is een 5-jarige jongen, afkomstig uit Syrië. Hij is gevlucht met zijn ouders en zijn jongere broertje. Ze zijn nu tien maanden in Nederland, waarvan Youssef nu acht maanden naar een Nederlandse reguliere basisschool gaat. Youssef en zijn gezin spreken geen Nederlands. Beide ouders zijn van Syrische afkomst en spreken Arabisch. Vader spreekt redelijk Engels. Communiceren in een nieuw land is lastig voor het gezin. Ze hebben nog geen aansluiting kunnen vinden bij andere gezinnen in de buurt of op school. Ouders hebben op dit moment geen betaald werk. In Syrië had vader wel een goede baan binnen de ICT en zorgde moeder thuis voor de kinderen. Vader is wel bereid om te gaan werken in Nederland.

De ouders van Youssef ervaren problemen bij het opvoeden van de beide kinderen. Youssef is thuis snel overprikkeld. Hij kan dan erg boos worden en zijn speelgoed vernielen of ermee gooien. Zijn jongere broertje kopieert het gedrag. Ouders hebben hiervoor hulp gezocht bij school met de vraag hoe zij met dit gedrag kunnen omgaan. Ook vroegen zij zich af of school het gedrag van Youssef herkent. Ouders zijn welwillend om te werken aan de thuissituatie. Vooral moeder ziet de situatie graag anders, de kinderen willen vaak niet naar haar luisteren. Vader is thuis een dominante man. Dit gedrag laat Youssef ook op school zien. Hij kan daar opstandig zijn.

Youssef zit in groep 2 van de kleuterklas. Hij heeft een lieve, zorgzame juf. De juf maakt zich ook zorgen over het gedrag van Youssef in de klas. Youssef wil regelmatig niet naar de juf luisteren. Stilzitten en meedoen in de kring vindt hij lastig, aangezien hij een korte spanningsboog heeft. Het liefst wil hij de hele dag spelen met auto's. Wanneer andere kinderen met de auto's willen spelen kan hij ontzettend boos worden. Hij pakt het speelgoed dan af of hij gooit ermee door de klas. Daarnaast kan hij op het schoolplein agressief gedrag laten zien, door middel van andere kinderen te schoppen. Wanneer dit gebeurt krijgt hij een time-out van de juf. Youssef probeert wel aansluiting te vinden in het buitenspel met andere kinderen, maar dit resulteert vaak in een negatieve afloop. Hij kan vaak niet duidelijk maken wat hij wil in het spel. Zijn klasgenoten geven bij de juf aan dat ze het niet leuk vinden om met hem te spelen, omdat hij gauw fysiek wordt.

Bijlage B

Interviewschema's

Interviewschema Leerkracht

Introductie interview			
Allereerst hartelijk bedankt dat u tijd heeft vrijgemaakt voor dit interview. Ik zal mij eerst kort voorstellen. Ik ben Anouck en ik ben vorig jaar afgestudeerd als leraar basisonderwijs en pedagoog. Momenteel volg ik de master Onderwijswetenschappen in de richting Onderwijsinnovatie aan Rijksuniversiteit Groningen. Voor deze master moet ik ook een master scriptie schrijven. Hiervoor doe ik onderzoek naar het doorverwijzen van kleuters in het reguliere basisonderwijs naar het speciaal basisonderwijs of speciaal onderwijs cluster 4. Over dit onderwerp ga ik met u in gesprek. Dit ga ik doen aan de hand van een aantal fictieve casussen over kleuters in het reguliere basisonderwijs. Vanuit uw rol als leerkracht/ intern begeleider wil ik u vragen wat uw overwegingen zijn om dit kind wel of niet door te verwijzen naar het speciaal basisonderwijs of speciaal onderwijs. Het doel van het interview is om de afwegingen die leerkrachten en intern begeleiders maken, in kaart te brengen. Het interview zal beginnen met een aantal inleidende vragen over u als leerkracht/intern begeleider. Daarna volgen de casussen. U krijgt de gelegenheid om de casussen door te lezen. Daarna zal ik u een aantal vragen stellen aan de hand van elke casus. Aan het eind van het interview krijgt u de gelegenheid om uw antwoorden aan te vullen als u dit wenst of om nog ergens op terug te komen. Ik wil u vragen om voorbeelden die u aanhaalt anoniem te houden, die gaan over bepaalde kinderen of ouders. Om het interview goed te kunnen analyseren zou ik het graag opnemen via een geluidsopname. Deze opname is alleen bedoeld voor het kunnen terugluisteren en transcriberen van het gesprek, dat wil zeggen letterlijk kunnen uitschrijven van wat er gezegd is. In de toestemmingsbrief heeft u aangegeven dat u akkoord gaat met deze geluidsopname. Kunt u dit nogmaals bevestigen? (...) Het interview zal ongeveer 1 uur tot 1,5 uur duren. Heeft u op voorhand al vragen over het interview? (...) Ik zou dan nu graag willen beginnen met het interview. Ik zal de opname nu starten.			
Voorinformatie uit vragenlijst			
Geslacht:	Aantal jaar werkervaring:	Provincie:	Aantal leerlingen school:
Functie:	Aantal kleuters doorverwezen:	Stad/dorp:	Overige opmerkingen:
Interviewvragen			
<u>Hoofdonderwerp</u>	<u>Hoofdvraag</u>	<u>Suggesties voor doorvragen</u>	<u>Samenvatting antwoord</u>
Inleidende vragen	Kunt u kort de school omschrijven waar u werkt?	Hoeveel personeel werkt er op de school en welke functies hebben zij?	
		Werkt u op een openbare of bijzondere school? (Uitleg: Bijzondere scholen geven les vanuit een godsdienst, levensovertuiging of een visie op het	

		onderwijs)	
		Hoeveel leerlingen heeft de school ongeveer?	
		Hoeveel (combinatie)groepen heeft de school?	
	Welke opleiding(en) heeft u gedaan?	Heeft u nog een andere opleiding gedaan naast de opleiding voor leerkracht?	
	Hoeveel ervaring heeft u met het lesgeven aan kleuters?	Heeft u uw hele carrière als leerkracht lesgegeven aan kleuters?	
		Hoe lang is het geleden dat u lesgegeven heeft aan kleuters?	
		Hoeveel jaar heeft u in totaal lesgegeven aan kleuters?	
		Hoeveel ervaring heeft u met lesgeven aan andere groepen en welke groepen zijn dit?	
	Hoeveel ervaring heeft u met het doorverwijzen van kleuters naar het sbo of so cluster 4?	Naar welke cluster binnen het speciaal onderwijs zijn deze kinderen/is dit kind doorverwezen? <i>(In het geval dat de respondent zegt 'speciaal onderwijs' zonder de toevoeging cluster 4 of een uitleg).</i>	
		Zijn deze kinderen/is dit kind uiteindelijk doorverwezen of zijn ze/is het kind op jullie school gebleven?	

We gaan nu naar de vragen over de casussen. De interviewvragen zijn gebaseerd op elke casus. Ik wil u vragen om uw antwoorden ook te baseren op de informatie uit de casus.

Interviewvragen

<u>Hoofdonderwerp</u>	<u>Hoofdvraag</u>	<u>Suggesties voor doorvragen</u>	<u>Samenvatting antwoord</u>

Casus 1 Casus 2 Casus 3 <i>(De hoofdvragen en suggesties voor doorvragen zijn bij elke casus hetzelfde).</i>	Zou u op basis van deze informatie adviseren om dit kind door te verwijzen naar speciaal basisonderwijs of speciaal onderwijs?	Waarom wel/niet?	
		Welke kenmerken of factoren heeft u meegenomen in uw keuze en waarom?	
		Welke informatie zou u nodig hebben om de keuze voor doorverwijzing wel te kunnen maken? <i>(In het geval dat de respondent geen antwoord kan geven op vraag 1).</i>	
		Als u kijkt naar de kenmerken of factoren in de casus, welke zouden dan belangrijk zijn om mee te nemen in de keuze om door te verwijzen? <i>(In het geval dat de respondent geen antwoord kan geven op vraag 1).</i>	
	Als dit kind bij u op school had gezeten, zou u dan dezelfde keuze maken?	Waarom wel/niet?	
	Als bepaalde kenmerken of factoren in de casus zouden veranderen, zou u dan een andere keuze maken?	Zo ja, welke kenmerken of factoren zijn dat en waarom?	
	Welke kenmerken of factoren vindt u nog meer belangrijk in de keuze om dit kind door te verwijzen, die nu ontbreken in de casus?	Waar zou u meer over willen weten wat betreft dit kind of de ouders?	

Interviewschema Intern Begeleider

Introductie interview

Allereerst hartelijk bedankt dat u tijd heeft vrijgemaakt voor dit interview. Ik zal mij eerst kort voorstellen. Ik ben Anouck en ik ben vorig jaar afgestudeerd als leraar basisonderwijs en pedagoog. Momenteel volg ik de master Onderwijswetenschappen in de richting Onderwijsinnovatie aan Rijksuniversiteit Groningen. Voor deze master moet ik ook een master scriptie schrijven. Hiervoor doe ik onderzoek naar het doorverwijzen van kleuters in het reguliere basisonderwijs naar het speciaal basisonderwijs of speciaal onderwijs cluster 4. Over dit onderwerp ga ik met u in gesprek. Dit ga ik doen aan de hand van een aantal fictieve casussen over kleuters in het reguliere basisonderwijs. Vanuit uw rol als leerkracht/ intern begeleider wil ik u vragen wat uw overwegingen zijn om dit kind wel of niet door te verwijzen naar het speciaal basisonderwijs of speciaal onderwijs. Het doel van het interview is om de afwegingen die leerkrachten en intern begeleiders maken, in kaart te brengen.

Het interview zal beginnen met een aantal inleidende vragen over u als leerkracht/intern begeleider. Daarna volgen de casussen. U krijgt de gelegenheid om de casussen door te lezen. Daarna zal ik u een aantal vragen stellen aan de hand van elke casus. Aan het eind van het interview krijgt u de gelegenheid om uw antwoorden aan te vullen als u dit wenst of om nog ergens op terug te komen. Ik wil u vragen om voorbeelden die u aanhaalt anoniem te houden, die gaan over bepaalde kinderen of ouders.

Om het interview goed te kunnen analyseren zou ik het graag opnemen via een geluidsopname. Deze opname is alleen bedoeld voor het kunnen terugluisteren en transcriberen van het gesprek, dat wil zeggen letterlijk kunnen uitschrijven van wat er gezegd is. In de toestemmingsbrief heeft u aangegeven dat u akkoord gaat met deze geluidsopname. Kunt u dit nogmaals bevestigen? (...) Het interview zal ongeveer 1 uur tot 1,5 uur duren. Heeft u op voorhand al vragen over het interview? (...) Ik zou dan nu graag willen beginnen met het interview. Ik zal de opname nu starten.

Voorinformatie uit vragenlijst

Geslacht:	Aantal jaar werkervaring:	Provincie:	Aantal leerlingen school:
Functie:	Aantal kleuters doorverwezen:	Stad/dorp:	Overige opmerkingen:

Interviewvragen

<u>Hoofdonderwerp</u>	<u>Hoofdvraag</u>	<u>Suggesties voor doorvragen</u>	<u>Samenvatting antwoord</u>
Inleidende vragen	Kunt u kort de school omschrijven waar u werkt?	Hoeveel personeel werkt er op de school en welke functies hebben zij?	
		Werkt u op een openbare of bijzondere school? (Uitleg: Bijzondere scholen geven les vanuit een godsdienst, levensovertuiging of een visie op het onderwijs)	
		Hoeveel leerlingen heeft de school	

		ongeveer?	
		Hoeveel (combinatie)groepen heeft de school?	
	Welke opleiding(en) heeft u gedaan?	Heeft u nog een andere opleiding gedaan naast de opleiding voor intern begeleider?	
	Hoeveel ervaring heeft u als intern begeleider met het werken met de onderbouw?	Hoeveel ervaring heeft u met het werken met kleuters als intern begeleider?	
		Hoe lang is het geleden dat u met kleuters heeft gewerkt als intern begeleider?	
		Hoeveel jaar heeft u in totaal met kleuters gewerkt als intern begeleider?	
		Hoeveel ervaring heeft u als intern begeleider met werken met andere groepen en welke groepen zijn dit?	
		Hoeveel ervaring heeft u met het lesgeven aan kleuters als leerkracht? <i>(In het geval dat de intern begeleider ook leerkracht is (geweest)).</i>	
		Hoeveel jaar heeft u in totaal lesgegeven aan kleuters als leerkracht? <i>(In het geval dat de intern begeleider ook leerkracht is (geweest)).</i>	
		Hoeveel ervaring heeft u met lesgeven als leerkracht aan andere groepen en welke groepen zijn	

		dit? <i>(In het geval dat de intern begeleider ook leerkracht is (geweest)).</i>	
	Hoeveel ervaring heeft u als intern begeleider met het doorverwijzen van het kleuters naar het speciaal basisonderwijs of speciaal onderwijs?	Naar welke cluster binnen het speciaal onderwijs zijn deze kinderen/is dit kind doorverwezen? <i>(In het geval dat de respondent zegt 'speciaal onderwijs' zonder de toevoeging cluster 4 of een uitleg).</i>	
		Zijn deze kinderen/is dit kind uiteindelijk doorverwezen of zijn ze/is het kind op jullie school gebleven?	

We gaan nu naar de vragen over de casussen. De interviewvragen zijn gebaseerd op elke casus. Ik wil u vragen om uw antwoorden ook te baseren op de informatie uit de casus.

Interviewvragen

<u>Hoofdonderwerp</u>	<u>Hoofdvraag</u>	<u>Suggesties voor doorvragen</u>	<u>Samenvatting antwoord</u>
Casus 1 Casus 2 Casus 3 <i>(De hoofdvragen en suggesties voor doorvragen zijn bij elke casus hetzelfde).</i>	Zou u op basis van deze informatie adviseren om dit kind door te verwijzen naar speciaal basisonderwijs of speciaal onderwijs?	Waarom wel/niet?	
		Welke kenmerken of factoren heeft u meegenomen in uw keuze en waarom?	
		Welke informatie zou u nodig hebben om de keuze voor doorverwijzing wel te kunnen maken? <i>(In het geval dat de respondent geen antwoord kan geven op vraag 1).</i>	
		Als u kijkt naar de kenmerken of factoren in de casus,	

		welke zouden dan belangrijk zijn om mee te nemen in de keuze om door te verwijzen? (<i>In het geval dat de respondent geen antwoord kan geven op vraag 1</i>).	
	Als dit kind bij u op school had gezeten, zou u dan dezelfde keuze maken?	Waarom wel/niet?	
	Als bepaalde kenmerken of factoren in de casus zouden veranderen, zou u dan een andere keuze maken?	Zo ja, welke kenmerken of factoren zijn dat en waarom?	
	Welke kenmerken of factoren vindt u nog meer belangrijk in de keuze om dit kind door te verwijzen, die nu ontbreken in de casus?	Waar zou u meer over willen weten wat betreft dit kind of de ouders?	

Bijlage C

Informatiebrief interviews

Beste (kleuter)leerkrachten en intern begeleiders,

Voor mijn master Onderwijswetenschappen aan Rijksuniversiteit Groningen doe ik onderzoek naar het doorverwijzen van jonge kinderen naar het speciaal (basis)onderwijs. Dit onderzoek doe ik voor mijn master thesis. Hiervoor ben ik op zoek naar kleuterleerkrachten, of leerkrachten die kleuterleerkracht zijn geweest, en intern begeleiders die werkzaam zijn in het reguliere basisonderwijs. Met betrekking tot mijn onderzoek is het belangrijk dat deze leerkrachten en intern begeleiders ervaring hebben met het al dan niet doorverwijzen van een kleuter naar het speciaal basisonderwijs of speciaal onderwijs cluster 4. Via deze brief wil ik u vragen om deel te nemen aan mijn onderzoek.

Waarom is het belangrijk om dit onderzoek te doen?

Passend onderwijs is een thema dat al jaren veel besproken is in het onderwijs. De vraag is wanneer het reguliere onderwijs de juiste ondersteuningsbehoeften kan bieden aan een kind of dat het kind beter tot zijn recht komt in het speciaal (basis)onderwijs. Het is belangrijk om onderzoek te doen naar de factoren die leerkrachten en intern begeleiders meenemen in hun beslissing om een kind door te verwijzen naar het s(b)o. Met betrekking tot kleuters is hier namelijk nog weinig onderzoek naar gedaan in Nederland. Door middel van interviews hoop ik hieraan een bijdrage te kunnen leveren.

Op welke manier wordt het onderzoek uitgevoerd?

Voor het onderzoek zou ik graag kleuterleerkrachten en intern begeleiders, oftewel professionals, interviewen. Het gaat om professionals die ervaring hebben met de besluitvorming zoals hierboven beschreven. Het kan gaan om de situatie waarbij een kleuter wel is doorverwezen naar het speciaal (basis)onderwijs of waarbij is besloten dat de kleuter in het regulier onderwijs blijft. Met betrekking tot dit onderwerp zal u worden geïnterviewd aan de hand van drie fictieve casussen. Het interview zal ongeveer 1 tot 1,5 uur duren en zal online worden afgenomen. Hiervoor ontvangt u een link via Microsoft Teams. De interviews zullen plaatsvinden in de periode eind augustus tot en met begin oktober 2023. De datum en het tijdstip van het interview zullen in overleg worden bepaald.

Wat gebeurt er met uw gegevens?

De interviews worden opgenomen door middel van een geluidsopname, uiteraard met uw toestemming. Deze opname zal alleen door mij beluisterd worden en wordt dus niet gedeeld met andere personen. Het doel van de geluidsopname is om concreet uit te kunnen werken wat u vertelt. Op die manier kan ik juist weergeven wat er in elk interviews is gezegd. Uw gegevens en de inhoud van het gesprek worden geanonimiseerd. Vervolgens worden deze gegevens en de uitwerking van de interviews bewaard in een beveiligde opslag van Rijksuniversiteit Groningen. De oorspronkelijke gegevens die niet geanonimiseerd zijn, zullen alleen bekend zijn bij mij als onderzoeker. Deze gegevens, zoals uw naam en de school waar u werkzaam bent, worden niet gedeeld met andere personen.

Het uitvoeren van dit onderzoek voor de master thesis staat onder supervisie van dr. M. Hingstman, universitair docent bij de faculteit Gedrags- en

maatschappijwetenschappen (m.hingstman@rug.nl). De interviews en onderzoeksresultaten zullen alleen worden gebruikt voor dit onderzoek.

Mocht u nog vragen of opmerkingen hebben over het onderzoek, dan kunt u contact opnemen met mij via (*e-mailadres*). Dit is ook mogelijk wanneer u meer informatie zou willen over het onderzoek. Indien u vragen heeft over privacy en dataverwerking, dan kunt u contact opnemen met de functionaris gegevensbescherming van Rijksuniversiteit Groningen via privacy@rug.nl.

Ik hoor graag van u of u interesse heeft in de deelname aan het onderzoek.

Met vriendelijke groet,
Anouck Brinks

Bijlage D

Toestemmingsformulier

“Besluitvorming rondom doorverwijzing naar speciaal (basis)onderwijs in de kleuterklas”

- Ik heb de informatiebrief gelezen. Ik heb voldoende gelegenheid gehad om er vragen over te stellen. Ik heb voldoende tijd gehad om over mijn deelname te beslissen.
- Ik begrijp waar het onderzoek over gaat, wat er van mij gevraagd wordt, hoe er met mijn gegevens wordt omgegaan en wat mijn rechten als deelnemer zijn.
- Ik begrijp dat deelname aan het onderzoek vrijwillig is. Ik kies er zelf voor om mee te doen aan het onderzoek. Ik kan op elk moment stoppen met de deelname. Als ik stop, hoef ik niet toe te lichten waarom.
- Ik geef hieronder aan waar ik toestemming voor geef.

Toestemming voor deelname aan het onderzoek:

Ja, ik geef toestemming voor deelname.

Nee, ik geef geen toestemming voor deelname.

Toestemming voor het maken van een geluidsopname tijdens het interview en verwerking van gegevens:

Ja, ik geef toestemming voor het maken van een geluidsopname van mij als deelnemer. Ik geef toestemming voor de verwerking, het bewaren en het gebruiken van mijn gegevens voor de beantwoording van de onderzoeksvraag in dit onderzoek. Ik weet dat ik tot 15 oktober 2023 kan vragen om mijn gegevens in te trekken en te wissen, als ik besluit niet langer aan het onderzoek deel te nemen.

Nee, ik geef geen toestemming voor het maken van een geluidsopname van mijn interview.

Volledige naam deelnemer:	Handtekening deelnemer:	Datum:

Volledige naam onderzoeker:	Handtekening onderzoeker:	Datum:
Anouck Brinks		

De aanwezige onderzoeker verklaart dat de deelnemer uitvoerig over het onderzoek is geïnformeerd.

U heeft recht op een kopie van dit toestemmingsformulier.

Bijlage E

Codeboom

Toelichting gebruik codeboom

De codeboom bevat verschillende kolommen. Als eerst wordt er bij een stuk tekst uit het interview een hoofdcategorie gekozen. Daarna wordt bepaald over welk deel van het interview dit stuk tekst gaat. Dit betreft een casus (casus 1, 2 of 3) of een algemene opmerking (algemeen) die niet betrekking heeft op een casus. Vervolgens wordt er een subcategorie gekozen. Hierbij wordt het onderwerp (een van de opties) gekozen waarop het stuk tekst betrekking heeft. De subcategorie bestaat uit verschillende onderwerpen die meerdere malen zijn genoemd door verschillende respondenten. Wanneer een onderwerp slechts één maal is genoemd, dan is daarvoor geen aparte subcategorie. Hiervoor wordt dan 'Overig' gekozen als subcategorie. Dit geldt voor de subcategorieën met veel opties.

Bij elke hoofdcategorie met onderdeel interview en opties subcategorie is een voorbeeld citaat weergegeven. Dit citaat geeft een voorbeeld aan van een stuk tekst wat hierbij passend is. Bij onderdeel interview en opties subcategorie is er onderstreept op welke optie het citaat betrekking heeft. Als laatste staat er een toelichting over wanneer een stuk tekst past onder een bepaalde hoofdcategorie met een bepaalde optie voor subcategorie.

De meeste codes zijn inductief opgesteld. De deductieve codes die vanuit de literatuur zijn opgesteld, zijn schuingedrukt bij opties subcategorie.

Toelichting specifieke woorden in codeboom

- Doorverwijzing/doorverwijzen: deze woorden hebben betrekking op het doorverwijzen van een kind naar het s(b)o en dus niet naar een andere vorm van onderwijs of andere soort instantie.
- Na aanpassing casus: de respondenten kregen de mogelijkheid in het interview om de bestaande casussen aan te passen. Bijvoorbeeld de volgende situatie waarbij ze eerst een kind niet zouden doorverwijzen (bij de bestaande casus), wat moet er dan aangepast worden aan de casus om het kind wel door te verwijzen? Dit was een antwoord op de vraag: "Als bepaalde kenmerken of factoren in de casus zouden veranderen, zou u dan een andere keuze maken?" De aanpassingen die de respondenten deden als antwoord op vraag, waren per respondent verschillend. Echter betekent niet dat de respondent de casus definitief aanpast. Het is dus niet zo dat de volgende respondent de aangepaste casus van de vorige respondent voorgelegd krijgt. Alle casussen in alle interviews waren altijd hetzelfde (zie Bijlage A).
- Overig: hieronder vallen, zoals eerder genoemd, subcategorieën die slechts één maal zijn genoemd in de interviews, om de lijst niet te lang te maken. Voorbeelden hiervan bij 'Na aanpassing casus wel doorverwijzen' zijn: Dwangmatig niet veranderen en Op school niet eten en drinken

Hoofd-categorie	Onderdeel interview	Opties subcategorie	Voorbeeldcitaat	Toelichting
Doorverwijzing	- <u>Casus 1</u> - Casus 2 - Casus 3	- Wel doorverwijzen - <u>Niet doorverwijzen</u> - Twijfel over doorverwijzen	"Puur op deze casus zou ik dat op dit moment nog niet doen, want ..."	Bij deze code horen citaten die aangeven of de respondent het kind uit de casus wel zou doorverwijzen of niet zou doorverwijzen. Wanneer er twijfel bestaat of dat er uiteindelijk geen keuze wordt gemaakt, dan

				wordt de subcategorie 'Twijfel over doorverwijzen' gekozen.
Factor niet doorverwijzen	- <u>Casus 1</u> - Casus 2 - Casus 3	- <u>Leeftijd</u> - Taalbeheersing - Welbevinden - Kort op school - Karakter kind - Positieve gezinsfactoren - Te weinig informatie - Kan meekomen op school - Herkenbaar kleutergedrag - Motivatie - Interventies mogelijk - Intelligentie - Kort in Nederland - Ouders zijn welwillend - Sociale contacten - Geen storend gedrag - Overig	"Dit is ook nog een heel jong kind."	Deze code geeft aan dat iemand het kind uit de casus niet doorverwijst en vervolgens de onderbouwing. Het gaat dus om een factor uit de casus waarop de respondent haar keuze baseert om het kind niet door te verwijzen. Toelichting Opties subcategorie: Interventies mogelijk. Bij deze optie gaat het erom dat de respondent vindt dat het kind niet doorverwezen moet worden, omdat ze denkt dat er (eerst) nog interventies mogelijk zijn die kunnen werken.
Factor wel doorverwijzen	- <u>Casus 1</u> - Casus 2 - Casus 3	- <i>SES</i> - <i>Leeftijd</i> - <i>Gedrag</i> - <i>Emische achtergrond</i> - <i>Opleiding ouders</i> - <i>Sekse</i> - <i>Intelligentie</i> - Welbevinden - Taalbeheersing - <u>Veiligheid</u> - Beheersing vakken - Verwerkingssnelheid - Beprestiging zoeken - Extra ondersteuning nodig - Interventie werkt niet - Gedrag thuis - Ouders zoeken hulp - Ondersteunende factoren in sbo - Geen ondersteuning thuis - Overig	"Stel, ze zou op school andere kinderen heel erg agressief behandelen of whatever met stoelen gooien. Dan verandert de casus omdat het ook onveilig wordt voor de omgeving en voor haarzelf natuurlijk."	Deze code geeft aan dat iemand het kind uit de casus wel doorverwijst en vervolgens de onderbouwing. Het gaat dus om een factor uit de casus waarop de respondent haar keuze baseert om het kind wel door te verwijzen.
Factor twijfel over doorverwijzen	- Casus 1 - <u>Casus 2</u> - Casus 3	- Factoren afwegen - Proberen groep 3 - <u>Te weinig informatie</u>	"Ik vind het heel moeilijk omdat ik de voorgeschiedenis mis in deze casus."	Deze code geeft aan dat iemand twijfelt over het doorverwijzen van het kind uit de casus en mogelijk geen keuze maakt.
Na aanpassing casus niet doorverwijzen	- Casus 1 - <u>Casus 2</u> - Casus 3	- <u>Intelligentie</u> - Verwerkingssnelheid - Stof beklijft - Welbevinden - Minder extra ondersteuning - Verbetering gedrag thuis - Taalbeheersing - Gedrag - Veiligheid - Thuisituatie	"Ja op het moment dat het IQ hoger was, dan zou ik hem houden."	De respondent krijgt de gelegenheid om de casus aan te passen. Wanneer de respondent er eerst voor kiest om wel door te verwijzen, dan past zij de casus aan naar een situatie om niet door te verwijzen. Bij de code 'Na aanpassing casus niet doorverwijzen', horen onderbouwingen die de respondent geeft om het

				kind niet door te verwijzen nadat de casus dus is aangepast.
Na aanpassing casus wel doorverwijzen	- <u>Casus 1</u> - Casus 2 - Casus 3	- Gedrag - Welbevinden - Langer op school - Interventies werken niet - <u>Onveiligheid</u> - Taalbeheersing - Leeftijd - Motivatie - Zwakke cognitie - Niet meekomen op school - Oorzaak gedragsprobleem - Schoolfactoren - Geen ondersteuning thuis - Geen sociale contacten - Geen ontwikkeling - Gedrag thuis - Geen contact krijgen - Overig	“...of dus als er een onveilige situatie komt en zij gaat dus andere kinderen pijn doen of mij pijn doen. Of ze gaat wegrennen, dat vind ik ook onveilig.”	De respondent krijgt de gelegenheid om de casus aan te passen. Wanneer de respondent er eerst voor kiest om niet door te verwijzen, dan past zij de casus aan naar een situatie om wel door te verwijzen. Bij de code ‘Na aanpassing casus wel doorverwijzen’, horen onderbouwingen die de respondent geeft om het kind wel door te verwijzen nadat de casus dus is aangepast.
Meer informatie	- <u>Casus 1</u> - Casus 2 - Casus 3	- Omgang met anderen - Welbevinden - Gedrag - Geschiedenis voor school - Thuisituatie - Interventies - Informatie over ouders - Beheersing moedertaal - Ontwikkeling kind - <u>Denkwijze ouders</u> - Herkenning gedrag van kind bij ouders - Informatie over broer/zus - Geboorte - Overig	“... ik wil wel graag weten van ouders hoe ze zelf denken over de toekomst van het kind.”	Onderwerpen waar de respondent meer informatie over zou willen met betrekking tot het kind of ouders, vallen onder deze code.
Factor niet van invloed op doorverwijzing	- <u>Casus 1</u> - Casus 2 - Casus 3 - Algemeen	- <u>Opleiding ouders</u> - Gezinsfactoren - Klassengrootte - Etnische achtergrond - Taalbeheersing - Wachtlijsten	“En ik denk dat je ook doelt op de factoren zoals hoogopgeleide ouders en veel voorlezen en dat soort dingen. Maar die neem ik niet bewust mee in de overweging wel of niet doorverwijzen. Ik kijk echt eigenlijk alleen naar het kind zelf.”	Hierbij gaat het om een factor die de respondent noemt, maar die zij niet meeneemt in de keuze om het kind wel of niet door te verwijzen of dat deze factor niet van invloed is op haar keuze.
Factor wel van invloed op doorverwijzing	- <u>Casus 1</u> - Casus 2 - Casus 3 - Algemeen	- <i>Samenwerkingsverband</i> - Klassengrootte - Veiligheid - Draagkracht - Extra hulp - Kijken naar het kind - Gedrag - Wachtlijsten - Thuisituatie - Welbevinden - <u>Schoolcontext</u>	“Wat ik ook wel meeweeg is welke leerkrachten krijgt een kind de komende jaren en hoe vaardig zijn de leerkrachten die het kind krijgt om dit gedrag te ondersteunen?”	Hierbij gaat het om een factor die de respondent noemt en die zij wel meeneemt in de keuze om het kind wel of niet door te verwijzen of dat deze factor wel van invloed is op haar keuze.

		- Geld - Aantal zorgleerlingen - Locatie s(b)o school		
Algemene factor wel doorverwijzen	- <u>Algemeen</u>	- <u>Veiligheid</u> - Welbevinden - Belemmering onderwijs	“Maar op het moment dat de situatie zo onveilig wordt dat het niet te doen is, dat je niet de veiligheid van jezelf of van andere kinderen kan waarborgen. Ja, dan komt dat toch wel in een sneltreinvaart... Ja echt snel doorverwijzen.”	Wanneer een respondent een algemene reden geeft om een kind wel door te verwijzen, wat dus geen betrekking heeft op een specifieke casus, dan wordt de code ‘Algemeen reden wel doorverwijzen’ toegepast.
Algemene relevante factoren	- <u>Algemeen</u>	- <u>Wachlijsten</u> - Welbevinden - Samenwerkingsverband - Doorverwijzen niet te snel - Schoolcontext - Nadruk op eerst zelf proberen - Kosten - Klassenmanagement	“Maar ik weet niet hoe het in jouw regio is, maar in (<i>grote stad</i>) zijn de wachtlijsten ook enorm. Dus het proces van doorverwijzing duurt gewoon echt een jaar, twee jaar voordat iemand überhaupt op de goede plek zit, dus dan zou je wel alvast de begin stappen gaan zetten omdat het proces gewoon super lang duurt. En anders heb je een thuiszitter en dat wil je ook niet.”	Er worden ook wel algemene opmerkingen gemaakt in de interviews, die niet specifiek gaan over een casus. Dit gaat bijvoorbeeld over dingen waar men tegenaan loopt of het proces van doorverwijzing in de regio waar iemand werkzaam is. Dit zijn wel relevante opmerkingen die de respondenten maken, die passen bij het beantwoorden van de onderzoeksvraag, ook al hebben ze geen betrekking op een casus. Deze opmerkingen vallen onder de code ‘Algemene relevante factoren’ en hebben niet per se (of helemaal geen) betrekking op een casus.
Alternatieven voor doorverwijzen	- Casus 1 - <u>Casus 2</u> - Casus 3 - Algemeen	- Kleuterverlenging - NT2-taalklas - <u>Andere reguliere basisschool</u> - Andere kleutergroep - Eigen leerlijn	“En het kan ook nog zijn dat dit bijvoorbeeld niet bij mij op school heel goed zou gedijen, maar wel misschien op een vrije school.”	Hieronder vallen opmerkingen die worden gemaakt over relevante thema’s die wel enigszins te maken hebben met het doorverwijzen van kleuters, maar die niet direct hierover gaan. Het gaat meer om onderwerpen die als alternatieven worden aangeboden voor het doorverwijzen naar het sbo of so.